

Bilten

Sarajevo • Broj 7 • redžeb 1447./januar 2026.

PREDRAMAZANSKO SAVJETOVANJE

RAMAZAN – MJESEC NATJECANJA U DOBRU

**ISLAMSKA ZAJEDNICA
U BOSNI I HERCEGOVINI**
RIJASET
Uprava za vjerske poslove

Predramazansko savjetovanje:
“Ramazan – mjesec natjecanja u dobru”

(BILTEN, broj 7)

Organizator i izdavač:

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini – Rijaset
Uprava za vjerske poslove

Za izdavača:

Prof. dr. hfz. Mensur Malkić, direktor

Obrada:

Tim Uprave za vjerske poslove

Glavni i odgovorni urednik:

Aida Mujezin-Čolo

Lektura:

Amina Uzunalić-Kovo

Tehničko uređenje:

Suad Pašić
Tarik Jesenković

Fotografije:

© Media centar Islamske zajednice - Amel Emrić
Abid Mujkić

DTP:

IC El-Kalem

Sarajevo, redžeb 1447. god. po H./januar 2026. godine

PREDRAMAZANSKO SAVJETOVANJE

Ramazan – mjesec natjecanja u dobru

Učesnici Savjetovanja

U organizaciji Uprave za vjerske poslove Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, u srijedu, 14. januara 2026. godine, u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, održano je Predramazansko savjetovanje o temi "Ramazan – mjesec natjecanja u dobru". Ovo značajno okupljanje predstavlja dragocjenu priliku za zajedničko promišljanje o duhovnim, društvenim i odgovornim dimenzijama ramazana, mjeseca koji vjernike poziva na jačanje vjere, solidarnosti i međusobne brige.

Savjetovanju su prisustvovali članovi Vijeća muftija i članovi Rijasetu Islamske zajednice, rukovodioci organizacionih jedinica i ustanova Rijasetu, rukovodioci službi za vjerske poslove i obrazovanje u mešihatima i muftijstvima, glavni imami, kao i koordinatorice Odjela za brak i porodicu pri mešihatima i muftijstvima, čime je potvrđena važnost zajedničkog pristupa u pripremi za ramazanske aktivnosti.

U uvodnom dijelu programa prisutnima su se obratili prof. dr. hafiz Mensur-ef. Malkić, direktor Uprave za vjerske poslove, u svojstvu organizatora Savjetovanja, te reisul-ulema dr.

Husein-ef. Kavazović, koji je prigodnim obraćanjem i zvanično otvorio Savjetovanje, naglašavajući značaj ramazana kao vremena duhovne obnove i natjecanja u činjenju dobra.

Tokom Savjetovanja izloženi su referati koji su rasvijetlili ramazan kao mjesec odgovornosti prema drugima, snagu dobročinstva u izgradnji zdravog društva, ulogu zekata i ekonomije dobročinstva, kao i važnost očuvanja vjere, identiteta i zajedništva u evropskom kontekstu. Posebna pažnja posvećena je dobročinstvu kao temelju jačanja džemata i povjerenja u lokalnoj zajednici, te ulozi upravnog i administrativnog uređenja Islamske zajednice u ostvarivanju njene misije.

Na kraju Savjetovanja predstavljeni su prijedlozi zaključaka i smjernica koji će biti razmatrani i usvojeni na sjednici Rijasetu Islamske zajednice. Završnu riječ prisutnima uputio je prof. dr. Enes-ef. Ljevaković, zamjenik reisul-uleme, koji je Predramazansko savjetovanje 2026. godine zatvorio dovom, uz poruku nade, zajedništva i spremnosti da se ramazanski duh dobra pretoči u svakodnevni život zajednice.

Ramazan – mjesec natjecanja u dobru

PROF. DR. HFZ. MENSUR-EF. MALKIĆ

Obraćanje prof. dr. hafiza
Mensur-ef. Malkića,
direktora Uprave za vjerske
poslove

Hvala Allahu Gospodaru svjetova, neka je salavat i selam na posljednjeg Vjerovjesnika Muhammeda, a.s., njegovu časnu porodicu i plemenite ashabe.

Poštovani reisul-ulema, poštovani zamjenici reisul-uleme, poštovane muftije, direktori i predstavnici uprava Rijaseta Islamske zajednice, dekani i direktori ustanova Islamske zajednice i rukovodioci organizacionih jedinica, glavni imami i koordinatorice Odjela za brak i

porodicu pri muftijstvima, cijenjeni predavači – es-selamu alejkum.

Dozvolite mi da vam se, prije svega, zahvalim na dolasku i trudu koji ste uložili da budete danas ovdje. Svjesni smo da nije jednostavno, u ovim hladnim zimskim danima, po snijegu i zahtjevnim putevima, krenuti sabahom put Sarajeva. Vaš dolazak svjedoči o odgovornosti i ozbiljnosti s kojom pristupate povjerenom emanetu, te spremnosti da zajedno

promišljamo naš ramazanski angažman i ulogu Islamske zajednice u vremenu koje je pred nama.

Zahvaljujem vam što smo se i ove godine okupili na Predramazanskom savjetovanju, koje Uprava za vjerske poslove organizira i realizira kao jednu od redovnih aktivnosti Rijaset Islamske zajednice, a u susret mubarek mjesecu ramazanu, pod motom "Ramazan - mjesec natjecanja u dobru".

Posebno nam je zadovoljstvo i čast što je s nama uvaženi reisul-ulema dr. Husein-ef. Kavazović, koji će svojim obraćanjem otvoriti današnje savjetovanje.

Zahvaljujemo se i cijenjenim predavačima koji su prihvatili poziv da svojim znanjem, iskustvom i promišljanjima doprinesu kvalitetu ovogodišnjeg savjetovanja.

Vama, dragi učesnici, upućujemo poziv da se aktivno uključite u diskusije predviđene programom, jer upravo razmjena iskustava s terena i otvoren razgovor obogaćuju naše susrete i čine ih sadržajnijim i korisnijim.

Planirano je da savjetovanje završimo prezentacijom zaključaka i operativnih smjernica, koje će, na osnovu izlaganja i diskusija, pripremiti vrijedni tim Uprave za vjerske poslove, koja je nosilac i organizator ovog savjetovanja, a završnu riječ uputit će nam prof. dr. Enes-ef. Ljevaković, zamjenik reisul-uleme.

Cijenjeni prisutni!

Iz dana u dan sve bliži nam je mubarek ramazan, mjesec Kur'ana, ibadeta i duhovne obnove, ali i mjesec u kojem se na poseban način ogleda naša vjera kroz odnos prema čovjeku. Tema koju smo odabrali podsjeća nas da ramazan nije samo prostor lične pobožnosti, već i vrijeme vidljivog dobra, pojačane brige za druge i svjesnog prisustva u zajednici.

U mjesecu ramazanu naši džemati, imami, muallime i saradnici postaju prva adresa za mnoge osobe, za one koji traže savjet, razumijevanje, utjehu i oslonac. Zato je važno da se stalno i iznova preispitujemo ne samo šta govorimo, nego kako slušamo, kako pristupamo i kakav trag iza sebe ostavljamo.

Ramazan nas uči da dobro činimo principijelno i dosljedno, a ne povremeno i ne radi forme, nego iz odgovornosti prema Uzvišenom Allahu i emanetu koji nosimo. "Natjecanje u dobru" znači budnost, inicijativu i povezivanje našeg duhovnog, odgojnog i društveno korisnog djelovanja.

Cilj ovog savjetovanja jeste da, kroz zajedničko promišljanje i razmjenu iskustava, dođemo do jasnih, primjenjivih zaključaka i smjernica koje će, nadamo se, biti od koristi na terenu, u različitim sredinama i okolnostima, i koje će pomoći da ramazanski potencijal Islamske zajednice bude prepoznatljiv i usmjeren.

Zahvaljujem se svima koji su učestvovali u pripremi ovog savjetovanja, kao i vama koji ćete danas svojim promišljanjima i prijedlozima doprinijeti njegovoj vrijednosti.

Koristim ovu priliku da preporučim odgovornima na terenu da u pripremama i realizaciji predramazanskih aktivnosti koriste izbor tekstova "Ramazanske rasprave", koje su Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka i El-Kalem pripremili s ciljem da imamima i teravih-imamima olakšaju suočavanje s izazovima i

pitanjima savremene vjerske prakse. Kako je ovo djelo objavljeno nakon prošlogodišnjeg predramazanskog savjetovanja, Ured za zekat pri Upravi za vjerske poslove osigurao je dovoljan broj primjeraka koji su dostavljeni na teren putem međžlisa.

Također, u pripremi za štampu je i brošura *Obračun zekata za poslovne subjekte*, koji sadrži osnovna praktična uputstva za obračun zekata kod privrednih subjekata i koji će vam biti od pomoći u razgovorima s privrednicima.

Kao i ranijih godina, Uprava za vjerske poslove planira objavljivanje *Biltena* s predavanjima i zaključcima ovog savjetovanja, te vas molimo da se pobrinete da on na vrijeme dođe do imama na terenu, kako bismo i na taj način svjedočili jedinstvo i organiziranost naše Islamske zajednice.

Na kraju, molim Uzvišenog Allaha da nas blagoslovi u mjesecima redžebu i ša'banu, da nam podari zdravlje, iskren nijet i snagu, te da u našoj lijepoj vjeri dini-islam dočekamo mubarek ramazan.

Allahumme barik lena fi redžeb ve ša'ban, ve belligna ramadan. Amin, ja Rabb el-alemin!

Svi smo dužni činiti više da naše stanje bude bolje

REISUL-ULEMA DR. HUSEIN-EF. KAVAZOVIĆ

Obraćanje reisul-uleme
dr. Husein-ef. Kavazovića

Poštovani glavni imami i muftije, direktori uprava Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, dekani fakulteta i direktori medresa, instituta i biblioteka, urednici medija i novinari,

Braćo i sestre - es-selamu alejkum.

Za dva dana je Lejletul-miradž, noć Poslanikovog, a.s., uzdignuća. To je prilika da uputimo dove Stvoritelju da nam se smiluje, da nas uputi na stazu ustrajnosti u ibadetima, predanosti, skromnosti i poštenja, da nas uzdigne iznad kaljuže niskih prohtjeva i egoizma, da nas sačuva od zla koje opet zlokobno vreba sa svih strana... Ta noć pada 27. noći ovog mjeseca redžeba. Sjetimo se da i Lejletul-kadr dolazi 27. noći, i to

mubarek ramazana, kada se naše duše ushićeno nadaju Božijoj milosti i kada su radosne u ibadetu Njemu. I u jednoj i u drugoj noći vjernik se može uzdići i prevladati sve nizine ovoga svijeta. Noć miradža neka bude početak naših pregnuća u dobru i stremljenja mnogom dobru u velikoj noći Lejletul-kadra, boljoj od hiljadu mjeseci.

Braćo i sestre, dragi prijatelji!

Situacija u svijetu se, kako vidimo, mijenja iz dana u dan i međunarodna zajednica i njene institucije se raspadaju. Ne znamo šta će se iz toga izroditi, ali znamo da smo dužni pobrinuti se o sebi i poduzeti mjere zaštite, koliko smo u mogućnosti. Svi muslimani su to dužni učiniti. Ne trebam posebno isticati da je najbolja zaštita

pojedince i društva okrilje vjere i primjenjivanje njenih propisa, i strogih i preporučenih, kao i organiziranje i osiguranje potrebnih sredstava, te adekvatna njihova upotreba. Drukčije kazano, to je savjesno izvršavanje zadaća za koje smo zaduženi.

Redžeb je mjesec sjetve, šaban kultiviranja, a ramazan ubiranja plodova. Sve tri faze toga rasta od zrna do ploda zahtijevaju rad i poštovanost.

Molim vas da se u ovim mjesecima posebno angažiramo na zbližavanju naših ljudi, da u njihova srca unosimo nadu i radost i da im uvijek budemo pri ruci. Mi smo, kao Zajednica, zahvaljujući upravo radu i posvećenosti, izrasli u respektabilan društveni faktor, moralno čist i dostojanstven, duboko human i prepoznatljiv u svom djelovanju, kredibilan i koristan za ljude. Tu vrijednost moramo čuvati, njegovati i dalje razvijati. Cilj nam je doprijeti do svakog našeg čovjeka i biti mu utjeha i luka spasa.

Jednom je jedan od učenika jednog našeg velikana u trenutku slabosti, zbog krize koju je prolazio, pijan došao pred vrata svoga učitelja. Vrtar mu je otvorio vrata i prijekorno uzviknuo: "Sram te bilo, kakav si to došao?! Jesi li svjestan pred čijim vratima stojiš?!" Pijani učenik, nemajući kuda, odgovorio mu je: "A imaju li koja druga vrata na koja bih mogao ući, osim ovih vrata milosti?"

Budimo i mi čuvari takvih vrata i dopustimo da na njih uđu svi ljudi, naročito u ramazanu, u kojem je milost Allahova posebno izražena. Mi očigledno ne dopiremo do svih ljudi koji su ponikli iz naših porodica i koji nose naša imena. Njihovo sudjelovanje u mnogim nevaljalim aktivnostima i radnjama (u kocki, drogi, alkoholu, pornografiji, prostituciji, kamatarenju, ubijanju i brojnim drugim nesrećama) to nam zorno pokazuje. Stoga vas pozivam da se u ovom vremenu, naročito tokom ramazana, snažno angažiramo, svi do jednoga, na razumljivom i jednostavnom tumačenju vjerskih istina. Te istine su same po sebi veličanstvene. Naša kultura je kultura visokih vrijednosti, koje treba predstaviti ljudima i živjeti ih u svojoj kući i u svojoj sredini. Ako cijeli ramazan provedemo u zikru svome Gospodaru, to izvanredno duhovno stanje će potrajati veći dio godine. Isto tako, ako pokažemo nevoljkost i ležerno se prema svome poslanju budemo odnosili u tom mjesecu, posljedice ćemo gledati tokom cijele godine.

Vraćanjem u naše džemate svakog zamrlog obreda i načina manifestiranja naše vjere, Zajednicu činimo čvršćom, a vezu među vjernicima boljom. Jedan zajednički obred može ljude snažno približiti jedne drugima. Time se jačaju vjerničko bratstvo i solidarnost. Ako mi to ne učinimo i pustimo da se stvari odvijaju same po sebi, gubit ćemo svoju supstancu, rastakati se i postepeno nestajati.

Trebamo insistirati na halalu u ishrani, higijeni i sl., jer to je jedna od osnovnih pretpostavki da mnogi ibadeti budu primljeni kod Boga. No, nadasve, moramo imati brigu o onome što je naše zajedničko dobro i odgovornost. Naši prethodnici razumjeli su svoje ibadetske obaveze, kao obaveze prema Bogu, sebi i ljudima. Podizali su džamije, medrese, hanikahe, hamame, bolnice, brinuli o bolesnima, jetimima, učenicima i studentima. Činili su to putem vakufa u svoje ime i putem Bejtul-mala, ispunjavanjem obaveza

zekata i sadekatul-fitra. Mi smo ih naslijedili u tome. Obnovili smo i osnovali veliki broj mekteba, škola, fakulteta, obdaništa, zavoda, biblioteka, muzej i medije i brinemo o njima.

Uz to, prije desetak godina smo osnovali Ured za društvenu brigu i u njega izdvojili postotak zekata prema kur'anskom slovu, onako kako pripada ugroženim kategorijama stanovništva. To smo mogli učiniti, jer smo, i vašim zalaganjem, uspjeli kod ljudi probuditi svijest o značaju zekata i trajne sadake. Rezultati toga su impresivni. Veliki broj porodica je potpomognut tim sredstvima, hiljade učenika i studenata su dobili stipendije, a pomoć je stigla do mnogih ugroženih, bolesnih, nemoćnih i napuštenih. Treba nastaviti afirmirati zekat i sadekatul-fitr, kao ibadete. Ta sredstva su potrebna za izdržavanje naših odgojno-obrazovnih i drugih ustanova, te za Ured za društvenu brigu. Trebamo nastaviti ljudima tumačiti ciljeve koji se time postižu i pozivati ih da se uključe. Uzvišeni pomaže one koji pomažu Njegovim stvorenjima.

Svi smo dužni činiti više da naše stanje bude bolje, vođeni kur'anskom uputom: *Allah neće izmijeniti stanje u jednom narodu dok on ne promijeni svoj odnos prema sebi.*

Ako ustrajemo i snažno se držimo na kursu dobra i u svojoj zajednici oslobodimo energiju dobra, naša stvarnost će biti drukčija, ali i naša otpornost na izazove mnogo veća. To želimo svi i svako od nas pojedinačno. Naime, izazovi kojima idemo u susret mogu biti golemi, složeni i teško savladivi. Zato je veoma važno da naši dijelovi budu spojeni jedni s drugima, a ne u konfrontaciji ili udaljenosti. Tako se i poteškoće mnogo lakše savladavaju, a i koordinirane aktivnosti većeg broja ljudi daju veći efekat od snažnog napora jednog pojedinca, ili njih nekoliko.

Poštovani muftije, dragi glavni imami!

Dozvolite mi na kraju da vam se zahvalim na razumijevanju i podršci svih ovih godina našeg zajedničkog rada i hizmeta u Zajednici. U vama sam uvijek imao dobre saradnike i prijatelje. Islamska zajednica je naš dom i naša porodica. Mi smo njeni sinovi i kćeri, a ona je naš miraz koji smo naslijedili od naših starih u ime naše djece. Čuvajte emanet vjere, hrz i obraz naših predaka i naše čestite uleme koja nas je podigla.

Za nekoliko mjeseci imat ćemo izbore u Zajednici na svim nivoima i za reisul-ulemu. Mi nismo politička, mi smo zajednica muslimana. Birat ćemo iz naših džemata i između naše uleme one koji će je voditi u novo vrijeme.

Budite u svemu dostojanstveni. Neka emanet vođenja naše zajednice ponesu najbolji i najsposobniji među nama. Čuvajte ljudsko dostojanstvo. Onoliko koliko uspijemo sačuvati dostojanstvo svoga brata, Bog će sačuvati nas i našu zajednicu.

Molim Allaha, dž.š., da vas pomogne i osnaži na putu vjere i dobra kojim hodite!

Želim da ovo savjetovanje ispuni svoju svrhu i ostvari dobar učinak.

Allahumme barik lena fi redžeb ve ša'ban, ve belligna ramadan. Amin.

Ramazan – mjesec natjecanja u dobru i odgovornosti prema drugima

DR. SABAHUDIN-EF. ĆEMAN

Obraćanje dr.
Sabahudin-ef. Ćemana,
muftije Islamske
zajednice Bošnjaka u
Sjevernoj Americi

Ramazan je mjesec koji muslimani dočekuju s posebnom radošću, ali i s dubokom svijesću o njegovoj veličini. On ne dolazi samo kao još jedan period u godini, nego kao dar i poziv. Dar – jer nam Allah, dž.š., ponovo otvara vrata posta, ibadeta, oprosta i duhovnog rasta. Poziv – jer nas ramazan podsjeća da zastanemo, da se okrenemo sebi i zapitamo kakvi smo ljudi, kakvi su naši odnosi i kakav trag ostavljamo iza sebe. Svaki njegov dolazak nosi i tihu poruku prolaznosti: nije zagarantirano da ćemo ramazan ponovo dočekati. Upravo zato ga vjernici dočekuju s dovom, zahvalnošću i nadom da će biti bolji, iskreniji i sadržajniji od prethodnog.

Ramazan je nova prilika u našem životu – prilika za povratak suštini, popravljjanje narušenih odnosa i novo usmjerenje, kako prema Allahu, tako i prema ljudima.

U ramazanu se pojačava ibadet: post, namaz, učenje Kur'ana, dova i noćni namazi. Ipak, vrijednost ovog mjeseca ne ogleda se samo u onome što činimo između sebe i Allaha, nego i u načinu na koji se odnosimo prema ljudima i blagodatima koje svakodnevno koristimo. Ibadet koji ne ostavlja trag u našem ponašanju, odnosima i odgovornosti prema drugima ostaje nepotpun.

Kur'anski poziv: *Natječite se u dobrim djelima* (El-Bekare, 148) u ramazanu dobija svoju punu dubinu. To nadmetanje ne mjeri se samo brojem obavljenih ibadeta, već širinom srca, kulturom ponašanja, spremnošću da olakšamo drugima i da budemo blagi onda kada je to najpotrebnije. U ramazanu se jasno vidi da dobro nije samo čin, nego i način. To je mjesec u kojem srca omekšavaju, a ljudi postaju otvoreniji, spremniji da slušaju, da se poprave i da se vrate vjeri i zajednici. Mnogi tada dolaze u džamije češće nego inače – neki s radošću, a neki noseći tihe brige, pitanja i nesigurnosti. U tim susretima ljudi ne traže savršene odgovore, nego razumijevanje, pažnju i osjećaj da nisu sami i da pripadaju. Zato ramazan nije samo mjesec ibadetskog nadmetanja, nego i mjesec društvene odgovornosti i lijepog ahlaka. Posebnu vrijednost imaju djela koja se ne bilježe statistikama, ali ostaju duboko u pamćenju: lijepa riječ, strpljenje u razgovoru, slušanje bez osuđivanja, briga za komšiju, pomoć onima u potrebi, pažnja prema usamljenima i razumijevanje mladih.

U tom smislu, ramazan je i ozbiljan ispit za sve one koji nose odgovornost u zajednici – imame, hatibe, muallime, ali i sve koji na bilo koji način predvode, organiziraju i služe drugima. Upravo u ovom mjesecu najjasnije se vidi odnos prema ljudima, spremnost na žrtvu i sposobnost da se odgovornost nosi s blagošću i razumijevanjem.

Poslanik Muhammed, a.s., podsjetio je da se suština vjere ogleda u ponašanje: "Najpotpunijeg imana su oni koji imaju najljepši ahlak." U ramazanu se taj ahlak posebno prepoznaje u trenucima umora, pod pritiskom, u načinu na koji reagiramo i kako se odnosimo prema drugima.

Ramazan je i mjesec u kojem se preispituje naš odnos prema Allahovim blagodatima: hrani, vodi, vremenu, zdravlju i čistoći. Post nas uči da nijedna blagodat nije sama po sebi razumljiva. Ibadet praćen rasipanjem, nemarom i odsustvom zahvalnosti ne može biti potpun.

U ovom mjesecu učimo da i slušanje može biti ibadet, da nekoliko minuta pažnje može nekome vratiti nadu i da lijep odnos prema čovjeku nosi veliku vrijednost. Svako od nas tada postaje lice vjere – ne po titulama i funkcijama, nego po ponašanju, tonu glasa i osjećaju koji ljudi ponesu sa sobom. Zato ramazan treba shvatiti i kao priliku i kao odgovornost. Priliku da se približimo jedni drugima i odgovornost da budemo dostojni povjerenja koje nosimo. Da ne čekamo samo da ljudi dođu nama, nego da mi napravimo korak prema njima – posebno prema onima koji su se udaljili, koji traže smisao ili nose tihe terete.

Pred nama je ramazan koji ne dolazi samo da promijeni naš dnevni raspored, nego da dotakne našu nutrinu. Njegova istinska vrijednost ne mjeri se danima posta, nego promjenom koju ostavlja u srcima. Ako iz ovog mjeseca izađemo s mekšim srcem, dubljom zahvalnošću i snažnijom brigom za druge, tada će ramazan nastaviti živjeti u nama i dugo nakon što se završi.

Ramazan šerif mubarek olsun – s dovom da nam ovaj mjesec bude istinska prilika, ispit koji ćemo položiti i trajni podsjetnik da se u dobru natječemo i pred Allahom i među ljudima.

ZAKLJUČCI

- U ramazanu se ne otvaraju samo džamije – otvaraju se srca, a ljudi dolaze tražeći razumijevanje, a ne savršenstvo.
- Najljepši trag koji možemo ostaviti u ramazanu nije odgovor koji smo dali, nego osjećaj s kojim je čovjek od nas otišao.
- Naš ahlak u ramazanu postaje najjača poruka vjere – jer ljudi više gledaju kako se ponašamo nego šta govorimo.
- Ramazan nas obavezuje da prvi priđemo čovjeku, posebno onome koji je tih, povučen ili na ivici zajednice. Mjesec ramazan neće pitati koliko smo znali i govorili, nego kome smo bili blagi, strpljivi i oslonac.

Učesnici Savjetovanja

Snaga dobročinstva – uvid u ramazansku transformaciju

DR. NERA ŽIGIĆ

Obraćanje dr. Nere Žigić, specijaliste psihijatrije – UKC Tuzla

Ramazanski post prakticira preko 1,9 milijardi muslimana širom svijeta, a uključuje suzdržavanje od hrane, pića, pušenja i drugih određenih ponašanja od zore do zalaska sunca tokom mjesec dana (Tibi i sar., 2023).

Osim svog vjerskog značaja, post se povezuje s raznim fiziološkim i psihološkim dobrobitima, utječući na metabolizam, mentalno zdravlje i opću dobrobit. Mnoge studije ističu pozitivne učinke ramazanskog posta, uključujući poboljšanu samodisciplinu, emocionalnu otpornost i duhovno ispunjenje (Rad, 2023). Zajednički aspekti ramazana, poput zajedničkih

obroka, noćnih molitvi i dobrotvornih djela, potiču društveno povezivanje i smanjuju osjećaj usamljenosti (Boucher, Siddiqui i Koenig, 2017; Shalihin i Sholihin, 2022).

U ovom članku govorit ćemo o utjecaju ramazanskog posta na:

- fizičko zdravlje,
- mentalno zdravlje,
- o ulozi altruizma u postizanju blagostanja u svakodnevnom životu.

Predstaviti ćemo naučno signifikantne rezultate iz više različitih studija o utjecaju posta na opće zdravlje.

UTJECAJ RAMAZANSKOG POSTA NA FIZIČKO ZDRAVLJE

Brojne studije govore u prilog pozitivnog djelovanja ramazanskog posta na tjelesnu kompoziciju. S fiziološkog stajališta, post je povezan s poboljšanjima sastava tijela, metaboličke regulacije i kardiovaskularnog zdravlja.

Jordanska studija rađena tokom 2024. godine, a koja je uključivala 77 studenata s amanskog univerziteta, ukazala je na to da je ramazanski post bio značajno povezan sa smanjenjem tjelesne težine, indeksa tjelesne mase, obima struka, indeksa mase masti, površine visceralne masti i indeksa tjelesne pretilosti. Potonja studija izvijestila je da je gubitak težine nakon ramazanskog posta posljedica učinkovitog korištenja tjelesne masti, smanjenja unosa pića, smanjenja zaliha vode vezane za glikogen, niskog volumena izvanćelijske tekućine zbog smanjenog unosa natrija i umjerene hipohidracije, koju prate određeni gubici tjelesnog tkiva. Također su izvijestili da opseg dehidracije i neravnoteže elektrolita tokom ramazanskog posta ovisi o sezoni posta, fizičkoj spremnosti i navikama tjelesne aktivnosti (Elsahoryi i sar., 2025).

Druga studija je rađena u Ujedinjenim Arapskim Emiratima, uključivala je 25 metabolički zdravih sudionika s prekomjernom težinom i pretilošću (7 žena i 18 muškaraca, prosječne dobi $39,48 \pm 10,0$ godina), koji su praćeni prije i na kraju mjeseca ramazana, kada su i provedena prehrambena, antropometrijska i biohemijska mjerenja, te procjene tjelesne aktivnosti. Rezultati ukazuju da se 27 metabolita značajno razlikuju ($P < 0,05$) u mjerenju prije i poslije ramazanskog posta. Među različito zastupljenim metabolitima, 23 su pokazala smanjenje s postom, a to je uključivalo nekoliko aminokiselina poput aspartama, triptofana, fenilalanina, histidina i drugih metabolita, uključujući valerijansku kiselinu i kortizol. S druge strane, samo četiri metabolita pokazala su povećane razine nakon ramazanskog posta, uključujući traumatsku kiselinu, 2-pirolidinon, PC[18:1(9Z)/18:1(9Z)] i L-sorbozu. Od iznimnog je značaja smanjenje vrijednosti kortizola na kraju ramazanskog posta. Kao što i autori studije zaključuju, ramazanski post dovodi do značajne promjene u različitim metaboličkim putevima koji odražavaju različite prehrambene i životne navike koje se prakticiraju tokom mjeseca posta (Madkour i sar., 2023).

Značajna je i studija rađena u Saudijskoj Arabiji o efektima ramazanskog posta kod žena prije i nakon ulaska u menopauzu. Cilj ove studije bio je ispitati utjecaj ramazanskog posta na prehrambenu konzumaciju, antropometrijske indekse i metaboličke markere kod zdravih ispitanica u perimenopauzi i postmenopauzi. Studija je uključila 62 žene (31 PRE-M, 21-42 godine i 31 POST-M, 43-68 godina). Za prikupljanje socioekonomskih podataka korišten je strukturirani upitnik, a procjenjivane su tjelesna aktivnost, antropometrijske, prehrambene i biohemijske mjere procijenjene prije i na kraju treće sedmice ramazana. U rezultatima, za obje grupe, ramazanski post je bio povezan sa značajno nižim unosom kalorija, makronutrijenata, minerala (isključujući natrijum) i vitamina u odnosu na stanje prije ramazana (uz $p \leq 0,01$ ili $p \leq 0,05$). Za perimenopausalnu grupu

Jordanska studija

rađena tokom 2024. godine, a koja je uključivala 77 studenata s amanskog univerziteta, ukazala je na to da je ramazanski post bio značajno povezan sa smanjenjem tjelesne težine, indeksa tjelesne mase, obima struka, indeksa mase masti, površine visceralne masti i indeksa tjelesne pretilosti. Potonja studija izvijestila je da je gubitak težine nakon ramazanskog posta posljedica učinkovitog korištenja tjelesne masti, smanjenja unosa pića, smanjenja zaliha vode vezane za glikogen, niskog volumena izvanćelijske tekućine zbog smanjenog unosa natrija i umjerene hipohidracije, koju prate određeni gubici tjelesnog tkiva. Također su izvijestili da opseg dehidracije i neravnoteže elektrolita tokom ramazanskog posta ovisi o sezoni posta, fizičkoj spremnosti i navikama tjelesne aktivnosti (Elsahoryi i sar. 2025).

ispitanica, procenat njih s prekomjernom težinom značajno se smanjio ($p \leq 0,01$) tokom ramazana, dok je postotak pretilih sudionika ostao nepromijenjen. Nasuprot tome, za postmenopausalne ispitanice, procenat njih s prekomjernom težinom značajno se povećao ($p \leq 0,05$) tokom ramazana, ali je pao na kraju ramazana. Nakon ramazana, obimi struka i bokova su se reducirali u obje grupe ispitanica, kao i tjelesna masnoća i masna masa tijela. Holesterol lipoproteina visoke gustoće (HDL-C), glukoza u krvi natašte (FBG), trigliceridi (TG) i krvni pritisak (sistolni i dijasistolni) općenito su se održavali na prihvatljivim normalnim razinama kod većine sudionika prije i na kraju ramazanskog posta. Međutim, kolesterol lipoproteina niske gustoće (LDL-C), koji je značaj faktor rizika za razvoj brojnih kardiovaskularnih događaja, na kraju ramazanskog posta je bio značajno niži nego prije ramazana. Smanjenje LDL-C je posebno signifikantno za žene u postmenopauzi, koje imaju visok rizik za razvoj kardiovaskularnih oboljenja. Dob, zanimanje i mjesečni prihodi su bili najvažniji prediktori promjena u nutritivnom statusu i tjelesnoj masnoći na kraju ramazana. Autori zaključuju da se postom u ramazanu mogu postići značajna poboljšanja varijabilnih zdravstvenih pokazatelja i da ramazanski post pomaže u smanjenju rizikofaktora za hronične bolesti. Autori ipak naglašavaju da su potrebne dalje studije, naročito s većim uzorkom (AlZunaidy i sar., 2023).

Učesnice Savjetovanja

Zaključno ćemo predstaviti i sistemski članak iz 2023. godine o utjecajima ramazanskog, intermitentnog posta na fizičko zdravlje. Uključeno je dvadeset metaanaliza o učincima ramazanskog posta na postotak tjelesne mase, masu tjelesnih masti, indeks tjelesne mase, tjelesnu težinu, obim struka, sistolni i dijastolni krvni pritisak, kolesterol lipoproteina visoke gustoće, kolesterol lipoproteina niske gustoće, ukupni kolesterol, trigliceride i kolesterol lipoproteina vrlo niske gustoće, glukozu u krvi natašte, HbA1c, inzulinsku rezistenciju, serumski inzulin, leptin i adiponektin. Prema rezultatima, u zdravih ispitanika, ramazanski intermitentni post je bio povezan sa značajnim smanjenjem tjelesne mase, obima struka, dijastolnog krvnog pritiska, ukupnog volumena struka i razine triglicerida. U općoj populaciji, vrijednosti triglicerida i glukoze u krvi natašte su bili značajno smanjeni (Faris i sar., 2025). Rezultati potvrđuju rezultate navedenih studija.

UTJECAJ RAMAZANSKOG POSTA NA MENTALNO ZDRAVLJE

Studije o utjecaju posta na mentalno zdravlje su rijetke. Autori su složni da ramazanski post pozitivno djeluje na stvaranje samodiscipline i razvoj rezilijentnosti, a neke studije ukazuju i na potencijalno smanjivanje simptoma anksioznosti i depresivnosti (Berthelot i sar., 2021). Međutim, unatoč ovim potencijalnim koristima, ramazanski post također predstavlja fiziološke i psihološke izazove, posebno za studente koji moraju uravnotežiti akademske odgovornosti, društvene obaveze i promjenjive razine energije (Trabelsi i sar., 2022; Chtourou i sar., 2012).

Upravo je spomenuta jordanska studija iz 2024. godine istraživala i utjecaj ramazanskog posta na mentalno zdravlje studenata. Rezultati su pokazali da ramazanski post nije bio povezan s promjenom na skali depresije, anksioznosti i stresa (DASS-21 skala). Promjene su uočene u ciklusu spavanja, a poremećaji u obrascima spavanja, razinama hidratacije i vremenu obroka mogu doprinijeti umoru, fluktuacijama raspoloženja i kognitivnim poteškoćama, što može negativno utjecati na akademski uspjeh (BaHammam, 2004). Nedostatak sna, u kombinaciji s produženim satima posta, također može smanjiti koncentraciju, promijeniti stabilnost raspoloženja i smanjiti razinu tjelesne aktivnosti (BaHammam i sar., 2013; BaHammam i sar. 2020). Izazov je još veći za muslimanske studente koji studiraju u zemljama s nemuslimanskom većinom, gdje institucionalni rasporedi ne odgovaraju rutinama posta, što otežava upravljanje akademskim uspjehom. Ovi psihosocijalni pritisci ističu potrebu za učinkovitim strategijama podrške učenicima tokom ramazana (Elsahory i sar., 2025).

S druge strane, sve se više istražuje o efektima intermitentnog posta na neurodegenerativna oboljenja (npr. Alzheimerovi demenciju), koji predstavljaju veliki teret javnom zdravstvu širom svijeta (Lv i sar., 2024). Ramazanski post smanjuje stanje upale u organizmu, uključujući i neuroinflamaciju. Još uvijek nije pronađen lijek za liječenje neurodegenerativnih poremećaja te su stoga hitno potrebne strategije/tretmani za prevenciju ili liječenje ovih poremećaja. Intermitentni post dovodi do iscrpljivanja zaliha glikogena u jetri, što dalje vodi do aktivacije različitih mehanizama u organizmu, a to rezultira ćelijskim i

molekularnim adaptivnim odgovorima unutar neuronskih mreža u mozgu. Na razini ćelije, adaptivni odgovori mogu potaknuti stvaranje sinapsi i neurona. Posljedično, ovaj regulatorni proces upravlja središnjim i perifernim metabolizmom, oksidativnim stresom, upalom, autofagijom i crijevnom mikrobiotom, a sve to doprinosi ublažavanju neurodegenerativnih poremećaja. Novi dokazi upućuju na to da regulacija tjelesne težine značajno doprinosi neuroprotektivnim efektima posta (Lv i sar., 2024).

Studije, posebno na ljudima, limitirane su, ali one dostupne potvrđuju pozitivne rezultate posta na kogniciju. Intermitentni post se sve više spominje kao potencijalna intervencija za ublažavanje kognitivnog pada i poboljšanje zdravlja mozga kod osoba s blagim do teškim neurokognitivnim poremećajima.

Preklinički dokazi pokazuju da intermitentni post pojačava neurogenezu hipokampusa (važan dio mozga koji je uključen u proces učenja i pamćenja) i sinaptičku plastičnost putem neuralnih puteva koji uključuju BDNF i CREB (supstance važne u stvaranju i održavanju novih moždanih ćelija i mreža koje formiraju). Post također smanjuje neuroinflamaciju, kao što je prikazano u životinjskim modelima Alzheimerove bolesti, vaskularnom kognitivnom oštećenju i kognitivnom oštećenju uzrokovanim prehranom s visokim udjelom masti. Studije na ljudima, iako ograničene, sugeriraju da intermitentni post može poboljšati kognitivnu funkciju i smanjiti markere oksidativnog stresa i upale kod osoba s blagim kognitivnim oštećenjem (Beveridge i sar., 2025).

Sveukupno, ramazanski post poticanjem neuroplastičnosti i rasta novih moždanih stanica može poboljšati pamćenje, sposobnost učenja i ukupnu mentalnu jasnoću.

ULOGA ALTRUIZMA U POSTIZANJU BLAGOSTANJA U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU

Ukoliko bismo definirali, altruizam bi predstavljao načelo ili praksu nesebične brige za dobrobit drugih, djelovanje u korist nekog drugog bez očekivanja nagrade (za razliku od egoizma). Uključuje djela koja pomažu drugima, čak i ako to znači ličnu žrtvu u vremenu, resursima ili preživljavanju, te može biti moralna dužnost ili sastavni dio društvenog ponašanja. Altruizam u psihologiji se označava kao zreli mehanizam odbrane. Ramazan predstavlja doba godine kada možemo dodatno raditi na našim altruističkim potencijalima.

Studije govore u prilog pozitivnih efekata altruizma na fizičko, a posebno mentalno zdravlje. Kada prakticiramo altruistično ponašanje, zapravo se povećavaju naša sreća i dobrobit. Medicinskim jezikom govoreći, dolazi do oslobađanja neurotransmitera koji podižu raspoloženje, uključujući dopamin, serotonin,

oksitocin i endorfin. Altruizmom se aktiviraju moždani centri za nagradu i područja za empatiju, dodatno stvarajući zadovoljstvo. Time se snižava razina kortizola (hormona stresa), što doprinosi smanjenju stresa i anksioznosti. Altruistično ponašanje povećava i samopoštovanje, stvara se osjećaj postignuća, svrhe i pozitivne slike o sebi. Altruizam potiče povezanost, gradeći

snažne društvene veze i smanjuje osjećaje izolacije (Post, 2005). Ima pozitivne efekte i na tjelesno zdravlje. Može dovesti do ublažavanja boli, jer smanjuje aktivnost u područjima mozga odgovornim za obradu bola, ublažavajući i trenutnu i hroničnu bol. Smanjenjem stresa se može poboljšati i ubrzati postoperativni oporavak i zacjeljivanje rana. Istraživanja pokazuju da altruistične osobe često imaju smanjene stope smrtnosti, a općenito se povezuju s boljim općim fizičkim zdravljem i funkcionalnim životom. Ipak, treba biti oprezan, preveliki stepen altruizma i pre-

više nesebičnog davanja drugima, bez vođenja računa o svojim potrebama, može dovesti do razvoja sindroma sagorijevanja, tj. burnout-a.

KAKO MAKSIMALNO ISKORISTITI PREDNOSTI RAMAZANSKOG POSTA

U skladu s navedenim rezultatima brojnih medicinskih studija, ramazan i ramazanski post predstavljaju idealan period za poboljšanje našeg fizičkog i mentalnog zdravlja.

Navest ćemo neke od savjeta kako maksimalno iskoristiti prednosti ramazanskog posta:

- Prakticirati zdrave iftare: prekinuti post s hurmama i vodom, nakon čega slijedi lagana supa, nemasni proteini, cjelovite žitarice i mnogo zelenog povrća.
- Hidratacija: piti dosta vode između iftara i sehura.
- Svjesna prehrana: izbjegavati tešku, prženu, slanu i slatku hranu kako biste pomogli probavi i spriječili debljanje.
- Prakticirati zahvalnost i altruizam.

ZAKLJUČAK

Ramazanski post je povezan s raznim dobrobitima po naše fizičko i psihičko zdravlje, što je dokazano brojnim studijama. Tokom ramazanskog posta dolazi do smanjenja upale u organizmu i regeneracije ćelija.

Nove studije ukazuju na značaj ramazanskog posta u poboljšanju kognitivnih poremećaja. Osim medicinskog značaja, ramazanski post ima važnu ulogu u socijalnom osnaživanju i povezivanju. Samodisciplina razvijena tokom mjeseca ramazana doprinosi osjećaju duhovnog ispunjenja i emocionalne regulacije.

Zekat i ekonomija dobročinstva: natjecanje u dobru kao temelj održivog razvoja Zajednice

PROF. DR. DŽENAN KULOVIĆ

Obraćanje prof. dr.
Dženana Kulovića,
profesora na
Ekonomskom fakultetu
Univerziteta u Zenici

UVOD: ODRŽIVI RAZVOJ KAO INSTITUCIONALNO PITANJE ZAJEDNICE

Održivi razvoj (eng. *Sustainable Development*) podrazumijeva sposobnost jedne zajednice da dugoročno zadovoljava potrebe svojih članova, a da pritom ne narušava socijalnu pravdu, međuljudsku solidarnost i odgovorno upravljanje (ograničenim) resursima. U tom smislu, održivi razvoj ne može se svesti na tehničko pitanje ekonomskog rasta ili institucionalne efikasnosti, prvenstveno se treba razumjeti kao moralno i etičko pitanje. Zajednica koja osigurava blagostanje, ali istovremeno tolerira nejednakost, rasipanje i socijalnu isključenost, dugoročno ugrožava vlastitu stabilnost i koheziju.

Ideja dobročinstva u našem kulturnom i duhovnom prostoru nije apstraktna niti isključivo normativna. Ona je duboko ukorijenjena u kolektivnoj svijesti, jeziku (npr. "učini dobro pa se ne nadaj nagradi", "ruka koja daje ne treba da zna kome daje", "učini dobro i baci u more", "baci nizvodu, dobit ćeš uzvodu" i sl.) i poetskom izrazu (npr. "neka insan, hajvan i taš / budu svjedoci dobročinstva tvog / što podijeliš neka bude tajno / jer zna onaj ko treba - Bog"), gdje se davanje razumije kao čin koji nadilazi vidljivost i priznanje. Vrijednost davanja, u tom smislu, ne mjeri se onim što ostaje, nego onim što se od srca daje drugima, tiho i nenametljivo. Upravo takvo razumijevanje dobročinstva kao unutrašnje motivacije, a ne spoljašnje obaveze

predstavlja temelj ekonomije dobročinstva i kasnije razrađenog koncepta natjecanja u dobru.

Islamska etika nudi jasan normativni okvir za ovakvo razumijevanje razvoja kroz koncept *natjecanja u dobru*, kojim se ekonomsko i društveno ponašanje pojedinaca i institucija usmjerava ka općoj koristi.

Kur'an ovaj princip formulira nedvosmisleno: *Zato se natječite u dobrim djelima* (El-Bekare, 148). Ovim ajetom se moralna vrijednost čovjeka ne veže za status, bogatstvo ili pripadnost, već za djelovanje u korist drugih. Natjecanje u dobru time postaje etički korektiv ekonomskog i društvenog razvoja, jer redefinira pojam uspjeha. U tom okviru, uspjeh se ne mjeri isključivo akumulacijom imetka, nego doprinosom stabilnosti, solidarnosti i otpornosti Zajednice. Zekat, Bejtul-mal i odgovoran odnos prema resursima, posebno prema hrani, predstavljaju konkretne mehanizme kroz koje se ovaj etički princip pretače u održive razvojne prakse. Davanje postaje čin izvrsnosti, a ne puko ispunjavanje minimuma. Shodno tome, dobročinstvo nije izuzetak u ekonomskom ponašanju, ono je njegova normativna osnova, što je u skladu s logikom *Homo islamicusa*, u kojoj se racionalnost ne svodi na samointeres, nego uključuje moralnu obavezu prema drugima.

Zekat u islamskoj tradiciji zamišljen je kao strukturni instrument održivog razvoja Zajednice, a ne kao sporadičan čin lične pobožnosti. Iako se obaveza zekata normativno odnosi na pojedinca, njegova stvarna društvena funkcija ostvaruje se tek kroz organizirano prikupljanje i pravednu raspodjelu sredstava putem Bejtul-mala. Time se individualno dobročinstvo pretvara u kolektivnu sigurnost.

Kur'an jasno ukazuje na ovu dimenziju davanja: *Uzmi iz njihovih imetaka zekat da ih njime očistiš i blagosloviš* (Et-Tevbe, 103). Ovaj ajet pokazuje da zekat istovremeno ima moralnu i društvenu funkciju. On, s jedne strane, čisti pojedinca od pretjerane vezanosti za imetak, a s druge strane stabilizira društvo smanjenjem nejednakosti i jačanjem povjerenja. Bejtul-mal omogućava da se privatni višak imetka sistemski usmjeri prema onima koji su u potrebi, čime se gradi dugoročna socijalna sigurnost. Zekat i Bejtul-mal ne djeluju *ad hoc* niti kratkoročno, oni kroz trajne mehanizme jačaju otpornost Zajednice i postaju temelj njenog održivog razvoja. Njihova svrha nije puko ublažavanje posljedica siromaštva, to je sistemsko usmjeravanje resursa prema socijalnoj stabilnosti i dugoročnoj ekonomskoj ravnoteži.

Poslanik, a.s., dodatno potvrđuje razvojnu logiku davanja: "Imetak se ne umanjuje davanjem sadake" (Muslim).

Slijedom navedenog, vrijedi spomenuti recentna empirijska istraživanja provedena nakon pandemije COVID-19 koja pokazuju da su društveno odgovorni akteri u kriznom periodu ostvarivali bolje dugoročne poslovne rezultate, što potvrđuje da darivanje nije u suprotnosti s logikom ekonomske racionalnosti. Afirmacija imućnih pojedinaca koji daju ima snažan društveni efekat i potpomaže nastojanja usmjerena prema smanjenju globalne nejednakosti kao jednog od gorućih savremenih problema, imajući u vidu da najbogatijih 10% svjetske populacije kontrolira oko tri četvrtine ukupnog bogatstva, dok donja polovina stanovništva raspolaže zanemarivim udjelom. Dakle, dobročinstvo doprinosi dugoročnoj stabilnosti i otpornosti, čineći ga ključnim elementom održivog razvoja Zajednice.

HOMO ECONOMICUS VS. HOMO ISLAMICUS

Klasična ekonomska teorija polazi od pretpostavke *Homo economicusa*, racionalnog aktera koji djeluje isključivo u cilju maksimizacije vlastite koristi. U ovom modelu, pojedinac je vođen sopstvenim interesom, dok se društvena dobrobit posmatra kao nenamjerna posljedica privatnih odluka. Etika je u takvom okviru uglavnom eksterni korektiv, a ne sastavni dio ekonomskog ponašanja. Nasuprot tome, islamska ekonomija, kako je razrađuje Abbas u knjizi *The Economics of Benevolence: An Islamic Paradigm*, polazi od koncepta *Homo islamicusa* kao ekonomskog aktera čije je ponašanje istovremeno racionalno, moralno i društveno usmjereno. U ovom modelu, dobročinstvo nije izuzetak niti moralni luksuz, to je strukturna norma ekonomskog djelovanja. Racionalnost se mjeri maksimizacijom koristi, ali i usklađenošću ponašanja s principima pravde, umjerenosti i opće koristi.

Kur'an ovu etičku racionalnost jasno potvrđuje: *Allah naređuje pravdu i dobročinstvo* (En-Nahl, 90).

Ekonomija dobročinstva, u tom smislu, ne predstavlja korekciju dominantnog modela, već alternativnu paradigmu. Ona polazi od pretpostavke da održivi razvoj nije moguće graditi isključivo na sopstvenom interesu, nego na *natjecanju u dobru*, na natjecanju u dobru koje usmjerava ekonomske odluke prema općoj koristi. Tabela 1 prikazuje temeljne razlike između dva

Tabela 1. Homo economicus vs. Homo islamicus

Dimenzija	Homo economicus	Homo islamicus
Osnovna motivacija	Maksimizacija lične koristi	Zarad općeg dobra
Racionalnost	Instrumentalna i utilitarna	Etičko-racionalna (maslaha, falah)
Odnos prema drugima	Drugi kao sredstvo iskorištavanja	Drugi kao moralni subjekti
Uloga etike	Etika kao eksterni korektiv	Dio ekonomskog ponašanja
Potrošnja	Neograničena, preferencijska	Umjerena, normativna
Davanje	Dobrovoljna iznimka	Trajna obaveza
Pogled na resurse	Privatno vlasništvo	Emanet (povjerenje)
Društvena kohezija	Sporadni ishod tržišta	Svjestan cilj djelovanja
Ključni princip	Natjecanje u bogatstvu	Natjecanje u dobru

Učesnici Savjetovanja

modela ekonomskog ponašanja i omogućava uvid u njihove različite razvojne i društvene implikacije.

Podaci iz tabele pokazuju kako je u savremenoj ekonomskoj teoriji sve prisutnija svijest da klasični model *Homo economicus* ima ograničenu objašnjavajuću moć, posebno kada je riječ o solidarnosti, altruizmu i dugoročnom razvoju. U tom kontekstu, koncept *Homo islamicus* može se razumjeti kao jedan od normativnih modela koji proširuju standardnu pretpostavku racionalnosti, slično kao što to čine bihevioralna ekonomija ili ekonomija brige.

INSTITUCIONALNO JAČANJE BEJTUL-MALA KAO KOLEKTIVNOG PRIKUPLJANJA ZEKATA

Posmatranje zekata kroz njegovu institucionalnu organizaciju omogućava da se njegova razvojna uloga sagleda potpunije nego kada se zadrži na nivou individualnog izvršavanja obaveze. Uloga Bejtul-mala u sistemu ekonomije dobročinstva ogleda se u njegovoj sposobnosti da objedini individualna davanja

u funkcionalan institucionalni okvir. Kako bi se zekat mogao sagledati, korisno je osloniti se na procjene njegovog institucionalnog potencijala. Procjene potencijala prikupljanja zekata u Bosni i Hercegovini pokazuju da je godišnje moguće mobilizirati između 20 i 50 miliona konvertibilnih maraka, zavisno od obuhvata domaćinstava iznad nisaba i prosječne zekatske osnovice. Ovi iznosi ne predstavljaju teorijsku konstrukciju, nego realan finansijski višak koji već postoji u Zajednici, ali ostaje samo djelimično institucionalno aktiviran. Zekat se time ne pojavljuje kao pitanje spremnosti da se daje, već kao pitanje organizacije i svijesti o njegovoj društvenoj funkciji. Tabela 2 prikazuje osnovne elemente procjene ukupnog potencijala prikupljanja zekata u Bosni i Hercegovini i omogućava sagledavanje razlike između raspoloživih sredstava i njihove stvarne institucionalne mobilizacije.

Podaci iz tabele pokazuju da je procjena ukupnog potencijala prikupljanja zekata u Bosni i Hercegovini zasnovana na jednostavnoj i transparentnoj kalkulaciji koja polazi od

Tabela 2. Ukupan potencijal prikupljanja zekata u BiH

Elementi kalkulacije	Računica	Procjena
Broj stanovnika	≈3,2 miliona	3.200.000
Udio bošnjačko-muslimanske populacije	≈50%	1.600.000
Prosječna veličina domaćinstva	≈3 člana	
Broj domaćinstava	$1.600.000 \div 3$	≈500.000
Domaćinstva iznad nisaba	8-15%	40.000-75.000
Prosječna zekatska osnovica	25.000-35.000 KM	
Zekat po domaćinstvu (2,5%)	600-900 KM godišnje	
Jaz između potencijala i realizacije	600-900 KM godišnje	22.000-33.000
Ukupan potencijal - donja granica	40.000 × 600 KM	≈24.000.000 KM
Ukupan potencijal - gornja granica	70.000 × 750 KM	≈52.000.000 KM

demografskih i socioekonomskih pokazatelja. Kao polazna osnova uzima se ukupan broj stanovnika u Bosni i Hercegovini, koji se zatim reducira na procijenjeni udio bošnjačko-muslimanske populacije. Ključni korektiv u ovoj metodologiji predstavlja procjena udjela domaćinstava koja posjeduju imovinu iznad nisaba. Taj udio se procjenjuje konzervativno, u rasponu od 8 do 15%, kako bi se izbjeglo precjenjivanje potencijala. Na taj način se identificira realan broj domaćinstava koja ulaze u osnovicu za obračun zekata. Za svako od tih domaćinstava pretpostavlja se prosječna vrijednost zekatske osnovice u rasponu od 25.000 do 35.000 konvertibilnih maraka, na koju se primjenjuje standardna stopa zekata od 2,5%. Množenjem broja domaćinstava iznad nisaba s procijenjenim iznosom zekata po domaćinstvu dobija se ukupni potencijal prikupljanja zekata, koji se kreće u iznosu nešto većem od 20 pa sve do preko 50 miliona konvertibilnih maraka godišnje. Ovaj raspon ne predstavlja procjenu stvarno prikupljenih sredstava, on ukazuje na jaz između postojećeg potencijala i njegove institucionalne realizacije. Metodologija time ne nastoji postići potpunu preciznost, već pokazati red veličine resursa koji postoji unutar Zajednice, ali nije sistemski aktiviran. Ovi iznosi jasno ukazuju da osnovni problem ne leži u nedostatku resursa, nego u načinu na koji se postojeći višak prepoznaje i redistribuira. Zekat kao institucionalni mehanizam pokazuje da unutar Zajednice postoji značajan finansijski potencijal koji bi mogao biti usmjeren prema javnim potrebama, ali koji u praksi ostaje samo djelimično aktiviran. Drugim riječima, izazov nije u stvaranju viška, nego u njegovoj pravednoj i svrsishodnoj redistribuciji.

Ako se prihvati teza da problem nije u nedostatku resursa, već u njihovoj alokaciji, tada se pitanje održivog razvoja svodi na izbor kanala kroz koje se višak može preusmjeriti prema javnim potrebama. Jedan od konkretnih načina da se pitanje redistribucije viška sagleda izvan okvira direktnog davanja jeste analiza bacanja hrane u svakodnevnoj potrošnji domaćinstava. Bacanje hrane predstavlja ozbiljnu prijetnju održivom razvoju jer istovremeno proizvodi ekonomski gubitak, moralni problem i društvenu nepravdu.

Kur'an izričito upozorava: *I ne rasipajte, jer On ne voli rasipnike* (El-A'raf, 31).

Slijedom ove kur'anske poruke natjecanje u dobru ne znači proizvesti ili potrošiti više od drugih, to znači manje rasipati i sačuvati više za Zajednicu. Bacanje hrane predstavlja oblik negativnog kolektivnog ponašanja koji je u skladu s logikom *Homo economicusa*, gdje kratkoročni komfor ima prednost nad društvenim posljedicama. Suprotno tome, logika *Homo islamicusa* podrazumijeva da se racionalnost ispoljava kroz brigu o zajedničkim resursima i njihovu pravednu raspodjelu, što kolektivno dobročinstvo čini normativnim temeljem održivog ekonomskog ponašanja. Umjesto toga, hrana završava u otpadu, što ukazuje na raskorak između deklariranih vrijednosti i stvarne prakse.

Poslanik, a.s., je rekao: "Allah prezire rasipanje imetka" (Buharija i Muslim).

Empirijski podaci dodatno osnažuju ovu normativnu tvrdnju. Prema izvještaju Ujedinjenih nacija, u Bosni i Hercegovini se godišnje baca preko 80 kg hrane po stanovniku (ili blizu 250.000 tona ukupno), što je opet oko 49 kg manje od evropskog prosjeka. Ovo nije samo moralni problem društva već ozbiljan ekonomski gubitak. Paradoksalno, recentna istraživanja navode da se u mjesecu ramazanu često baca više hrane nego mimo ovog odabranog mjeseca. Iako postoje javne kuhinje, nažalost ne postoji razvijena navika da višak hrane ili sredstava usmjeravamo prema njima. Dok se s jedne strane raspravlja o ograničenim sredstvima za socijalne potrebe, s druge strane se veliki dio raspoloživih resursa nepovratno gubi kroz rasipanje. Ovi podaci ukazuju na ekonomski gubitak, ali i na sistemski raskorak između deklariranih vrijednosti umjerenosti i stvarnih potrošačkih praksi. Tabela 3 prikazuje osnovne elemente procjene ekonomskih efekata bacanja hrane i omogućava poređenje između vrijednosti izgubljenih resursa i potencijala njihove alternativne upotrebe.

Podaci iz tabele pokazuju da se u Bosni i Hercegovini godišnje baca izuzetno velika količina hrane, čija se ukupna vrijednost procjenjuje na približno 123 miliona konvertibilnih maraka. Iako se radi o agregiranom iznosu koji nastaje kroz veliki broj pojedinačnih odluka domaćinstava, njegov ekonomski značaj postaje vidljiv tek kada se sagleda na nivou Zajednice. Ovaj gubitak ne predstavlja samo promašaj u potrošnji, nego i propuštenu priliku za usmjeravanje resursa prema javnim potrebama. U tom

Tabela 3. Ekonomski efekti bacanja hrane u BiH

Elementi kalkulacije	Računica	Procjena
Bacanje hrane po stanovniku	80 kg godišnje per capita	—
Ukupna količina bačene hrane u BiH	≈3,1 mil. stanovnika × 80 kg	≈246.000 tona
Udio bošnjačko-muslimanske populacije	≈50%	—
Količina bačene hrane	246.000 × 50%	≈123.000 tona
Kg	123.000 tona × 1.000	123.000.000 kg
Prosječna vrijednost hrane	2–6 KM/kg (uzimamo 1!)	—
Ukupna novčana vrijednost	123.000.000 × 1 KM	≈123.000.000 KM
Bačena hrana po domaćinstvu	≈250 kg godišnje	—
Novčani gubitak po domaćinstvu	250 kg × 1 KM	≈250 KM

smislu, bacanje hrane se može posmatrati kao negativni oblik redistribucije, u kojem se višak ne preusmjerava, nego nestaje bez ikakve društvene koristi. Posebno je važno naglasiti da ova procjena ne polazi od pretpostavke potpunog ukidanja bacanja hrane, što bi bilo nerealno, nego od vrlo umjerenog scenarija smanjenja rasipanja. Čak i ako bi domaćinstva uspjela smanjiti bacanje hrane u ograničenom obimu, oslobođeni novčani ekvivalent tog viška mogao bi biti svjesno preusmjeren u institucionalne kanale dobročinstva kao što je Bejtul-mal.

Ukoliko bi se, naprimjer, svega 10% procijenjene vrijednosti bačene hrane godišnje alociralo u Bejtul-mal, to bi značilo dodatni priliv od preko 12 miliona konvertibilnih maraka. Taj iznos je uporediv sa sadašnjim potencijalom prikupljanja sredstava kroz Bejtul-mal, što pokazuje da racionalnije upravljanje postojećim resursima može imati razvojni efekat jednak ili veći od povećanja individualnih davanja. Stoga, Bejtul-mal se ovdje pojavljuje kao institucionalni kanal kroz koji se ekonomski efekti odgovornog ponašanja domaćinstava mogu pretvoriti u kolektivnu korist. Smanjenje bacanja hrane predstavlja uštedu na nivou domaćinstva, kao i prostor za plansko i organizirano (pre)usmjerenje dijela oslobođenog viška prema socijalnim fondovima, javnim kuhinjama i drugim oblicima podrške. Time se redistribucija ne zasniva na dodatnom pritisku na prihode domaćinstava, već na promjeni obrasca potrošnje i transformaciji rasipanja u održivo dobročinstvo.

ZAKLJUČAK

Održivi razvoj Zajednice nije moguć bez ekonomije dobročinstva utemeljene na *natjecanju u dobru* kao centralnom etičkom principu. Razlika između *Homo economicusa* i *Homo islamicusa* u tom kontekstu nije samo teorijska, ona ima direktne

implikacije na društvenu stabilnost, nivo nejednakosti i dugoročnu otpornost Zajednice. Ekonomija dobročinstva, shvaćena kroz logiku *Homo islamicusa*, polazi od pretpostavke da ekonomsko djelovanje ne može biti vrijednosno neutralno, što potvrđuje sljedeće: "Najvažnije je da znaš / tvoje je samo ono što od srca daš...". Način na koji pojedinci troše, daju i upravljaju resursima direktno oblikuje društvene odnose i razvojne ishode. Zbog toga natjecanje u dobru ne predstavlja moralni dodatak ekonomiji, već njen unutrašnji korektiv koji usmjerava

ponašanje prema općem interesu, a ne isključivo prema individualnoj koristi. Stoga, Bejtul-mal se ne može svesti na pasivni fond za raspodjelu sredstava, potrebno ga je razumjeti kao centralni institucionalni mehanizam upravljanja viškom u okviru Islamske zajednice. Analiza pokazuje da problem održivog razvoja i socijalne solidarnosti ne proizlazi prvenstveno iz nedostatka resursa, nego iz načina na koji se postojeći višak gubi, zanemaruje ili ne prepoznaje kao društveni potencijal. Ukoliko bi Bejtul-mal uspio institucionalno mobilizirati makar simboličan dio vrijednosti koja se danas izgubi kroz bacanje hrane, društveni efekti takvog pristupa nadmašili bi učinke koji se mogu postići isključivo povećanjem individualnih davanja.

Time se fokus pomjera s moralnog pritiska na pojedinca prema racionalnoj organizaciji i alokaciji resursa na nivou Zajednice. Jačanje Bejtul-mala u tom smislu ne predstavlja samo vjersko ili administrativno pitanje, ono postaje konkretan instrument smanjenja društvenih nejednakosti, jačanja socijalne sigurnosti i izgradnje održivog razvojnog modela zasnovanog na odgovornom upravljanju viškom. Upravo u toj sinergiji dobrovoljnog davanja, umjerenosti i zajedničke odgovornosti leži temelj dugoročne stabilnosti, društvene kohezije i održivog razvoja Zajednice.

Natjecanje u dobru kroz očuvanje vjere, identiteta i zajedništva u evropskom kontekstu

SENAID-EF. KOBILICA

Obraćanje Senaid-ef. Kobilice,
muftije za Zapadnu Evropu

Kur'an nam ideju "natjecanja u dobru" postavlja kao načelo koje je istodobno duhovno i društveno. Uzvišeni Allah, nakon što govori o kibli i različitim smjerovima prema kojima se ljudi okreću u ibadetu, usmjerava pažnju na ono što je suštinski mjerljivo i univerzalno: "Natječite se u dobrim djelima." Time se poruka vjerniku prebacuje na praksu: različite zajednice imaju svoje forme i svoje puteve, ali prostor u kojem se nadmećemo ne smije biti prostor teološkog nadglasavanja, nego prostor

u kojem se vrline proizašle iz teološkog pokazuju u djelatnom. Prema S. H. Nasru, Kur'an ovdje najrealnije govori ljudima kao cjelini: različite vjerske zajednice postoje istodobno, a poziv je da se natječu u dobročinstvu – na praktičnoj, a ne dogmatskoj razini.

U tom okviru, Kur'an kao da nam govori: nemojte očekivati da ćete na dunjaluku "poravnati" sve duboke razlike među religijama i identitetima; to je pitanje koje pripada Božijem sudu i konačnom razjašnjenju. Naš emanet je da, dok

živimo jedni pored drugih, budemo prepoznatljivi po dobru: po bogoslužju, pouzdanosti, pravednosti, blagosti, zaštiti dostojanstva i izgradnji zajednice. Upravo zato je ova kur'anska naredba jedna od temeljnih tačaka islamskog pogleda na pluralni svijet: čuva identitet i istodobno nas uvodi u društvenu odgovornost – da budemo akteri dobra, ne samo radi sebe, nego i radi drugih.

Poslanik, a.s., u hadisu o sadaki uči nas da je suština požurivanja u dobru upravo u tome da dobro činimo dok je teško, a ne kad postane kasno. Na pitanje za koju će sadaku čovjek imati nagradu odgovorio je: "Da dijeliš imetak kad si zdrav, pohlepan, bojiš se siromaštva i nadaš se životu, i ne čekaš da duša dođe do grkljana pa onda kažeš: 'Ovome dajte ovo, a ovome ovo'" (Muttefekun alejh). To je važno i za naš evropski kontekst: kao Zajednica ne smijemo čekati da pritisak dođe "do grkljana" pa da tek tada počnemo graditi odnose i povjerenje. Natjecanje u dobru traži ulaganje u dobro dok imamo prostora, dok imamo snage, dok još možemo birati ton, način i pravac našeg javnog djelovanja.

Još jasnije, Poslanik, a.s., upozorava: "Požurite s činjenjem dobrih djela prije nego što nastupe smutnje mračne poput noći..." – jer smutnje dolaze brzo i mijenjaju pravila igre. U evropskom prostoru to često izgleda kao nagla promjena atmosfere: politički narativi, medijske hajke, napadi, zakoni ili kampanje – i odjednom ono što je jučer bilo normalno danas je "sumnjivo". Hadis nas uči da ne čekamo da klima postane toksična da bismo počeli činiti dobro i graditi odnose. Dobro se radi prije krize, jer tada dobro djeluje kao štit: umreženost, partnerstva i otvorenost su preventiva. I u takvim vremenima presije, najveća opasnost je trgovina principima: da zbog straha ili koristi počnemo govoriti tuđim jezikom o sebi, da sakatimo identitet, da se stidimo ibadeta, da prešutimo istinu ili da se povučemo iz javnog činjenja dobra "da ne privlačimo pažnju". Hadis nas tu trijezni: ne prodaj stabilnost vjere za kratkoročni mir – jer taj mir često bude iluzija a cijena za to prevelika.

Temu "natjecanja u dobru", često i olahko svedemo na pitanje individualnog morala i natjecanja u ibadetu. Čini se da je taj pojam poprimio bajkovito značenje onoga ko će dati više, ko će više vremena provesti na sedždi i sl. Sve je to istina i temelj. Međutim, u evropskom kontekstu – u kojem muslimani žive kao manjina, u pluralnim društvima, pod pritiskom različitih narativa i politika – natjecanje u dobru ima još jednu dimenziju: dobro se mora moći prepoznati i izvan naših zidova, u javnom prostoru. Ne zato da bismo se svidjeli drugima, nego zato što je to dio preuzetog emaneta: da budemo pouzdani kao komšije, korektni građani, partneri u općem dobru – i da na taj način čuvamo i din, i identitet, i zajedništvo.

Danas s vama želimo podijeliti okvir koji je potkrijepljen i znanstveno i iskustveno. Otvorenost i integriranost imama, džemata i Zajednice temelj su našeg natjecanja u dobru. I još

konkretnije: naša sigurnost i rahatluk u Zapadnoj Evropi uveliko ovise o tome koliko smo umreženi i koliko znamo raditi s "vanjskim faktorom": drugim muslimanskim zajednicama, drugim vjerskim zajednicama, lokalnim vlastima, školama, policijom, nevladinim sektorom i medijima.

U pripremi za ovo izlaganje oslonili smo se na istraživanja "muslimanskog pitanja" u posljednjih pet godina: počevši od globalne krize izazvane kovidvirusom, zaključno s krajem 2025. godine. Muslimansko pitanje, slobodno možemo kazati, predstavlja stalnu krizu u Evropi, još od 11. septembra, koja se sa svakim novim globalnim ili lokalnim događajem dodatno produbljuje. Abbas, McNeil-Willson i Vostermans vrlo jasno kažu da je stalna "kriza" dominantan politički okvir koji oblikuje percepciju, legitimira državne intervencije i preuređuje odnos evropskih država prema muslimanskoj populaciji. Taj okvir "proizvodi" muslimana kao: "sumnjivog", "neintegriranog", "potencijalnog ekstremistu" i onda se opravdava pojačano upravljanje, nadzor i kontrola nad njim. Analiziramo li ovo ozbiljno, razumijemo sljedeće: zašto je strah u muslimanskoj zajednici realan (nije izmišljen), i zašto povlačenje, koliko god psihološki razumljivo, dugoročno postaje pogubno.

Na evropskom nivou, izvještaj FRA – Agencije Evropske unije za temeljna prava (European Union Agency for Fundamental Rights) *Being Muslim in the EU – Experiences of Muslims* (2024) bazira se na iskustvima skoro 10.000 muslimana u 13 zemalja EU i

upravo služi tome da se rasprava podigne s pojedinačnog "utiška" na nivo sistemskog iskustva.

Platforma Hate Crime i sažeci podataka za 2023. iz okvira OSCE/ODIHR pokazuju koliko je mržnja postala "svakodnevica" (verbalno zlostavljanje, govor mržnje, diskriminacija), i koliko civilno društvo ima važnu ulogu u prijavljivanju i dokumentiranju ovakvih pojava. Ovo "odozgo" nam pomaže da ono "odozdo" – iz džemata – ne tumačimo naivno. Ne živimo u vakuumu. I zato otvorenost i integriranost nisu ničiji lični PR, nego realna potreba za opstankom.

PROBLEM NORMALIZACIJE ANTIMUSLIMANSKIH PONAŠANJA

Primjer 1: "Bilo bi lakše kad bi gradonačelnici prestali šutjeti"

Anna-Maria Meuth (2025), analizirajući lokalnu politiku u Njemačkoj i Engleskoj, govori o fenomenu koji je gotovo zastrašujuće prepoznatljiv: jačanje tendencije da se antimuslimanski narativ smatra normalnim, čime raste potreba za otpornim odnosom države i civilnog društva prema tome – jer bez koordinacije lokalnih aktera slabi demokratija. U jednom od provedenih intervjua, jedna od ispitanica je kazala: "Bilo bi mnogo lakše

kada bi gradonačelnici nešto rekli umjesto što šute." Šta to znači za naš okvir? Znači: ako ostanemo samo "unutra", mi gubimo mehanizme javne solidarnosti. Budu li institucije šutjele, slabit će i osjećaj sigurnosti.

Otvorenost u ovom smislu nije "izaći van da se opravdavamo". Otvorenost je graditi kanale u kojima je normalno da lokalni akteri javno kažu: "Napad na džamiju je napad na naš grad." To je javno dobro, i to je natjecanje u dobru u evropskoj formi.

Primjer 2: Ambivalentnost i šutnja "pomažu" desnici da glumi žrtvu

Meuth ide još dalje: u njemačkim slučajevima pokazuje kako ambivalentnost i šutnja (iz taktičkih razloga, straha od napada, pragmatizma, traženja odobravanja) omogućavaju strategiju "mainstreaminga", gdje krajnja desnica može izgraditi imidž žrtve. Ovo je jako važno za muslimanske zajednice: kad mi šutimo iz straha, zapravo pomažemo da drugi postanu glasnjiji i "normalniji".

I u tom smislu, natjecanje u dobru je pitanje svijesti, hrabrosti i mudrosti. Hrabrosti da se bude prisutan. Mudrosti da se bude prisutan pametno. I svijesti da se razumije kako se narativi šire - i kako se normaliziraju.

Primjer 3: "Kad smo protestovali, većina komšija su ostali po strani"

U Engleskoj, jedna lokalna grupa koja je organizirala proteste protiv ultradesničarskih napada na džamiju govori nešto što je, iskreno rečeno, jezivo u svojoj jednostavnosti: "Kad smo održali proteste s ciljem solidariziranja s muslimanskom zajednicom, stanovnici iz većinski bijelog susjedstva su ostali po strani."

I upravo tu vidimo голу realnost da se solidarnost neće aktivirati sama po sebi, već je moramo zaslužiti. Zato su džemat i imam u Zapadnoj Evropi u posebnoj misiji da grade društveni kapital: povjerenje, poznanstva, reputaciju, saradnje. Da sutra, kad zatreba, ne kucamo na vrata nepoznatima, nego zovemo ljude koji nas već poznaju.

ŠTA ZNAČI "OTVORENOST I INTEGRIRANOST" KAD TO VEŽEMO ZA OČUVANJE IDENTITETA

Ovdje je važno razbiti jednu učestalu zabluđu: čini se da često otvorenost razumijemo kao suprotnu očuvanju identiteta. U praksi važi obrnuto. Ako se zajednica zatvori, identitet može kratkoročno izgledati čvrst. Ali dugoročno se pretvara u identitet pod stresom: sve se mjeri kroz odbranu, kroz sumnju, kroz strah od "vanjskog svijeta". A to iscrpljuje omladinu i porodice i to je upravo ono što radikali s druge strane od nas žele.

Zato je korisno uzeti ozbiljno ovu analizu "kriznog okvira": kad dominantni diskurs stalno posmatra muslimane sumnjičavo, otvorenost i transparentnost su način da se razbije ta sumnja. Abbas i koautori pokazuju kako se čak i "mainstream" islamske prakse mogu interpretirati kroz "hermeneutiku sumnje", kao dokaz odbijanja integracije. Stoga džemati i imami imaju zadatak biti i vjerski i društveno razumljivi: da komšije znaju

ko smo, šta radimo, šta učimo djecu, šta kažemo na hutbi, šta su naše brige.

POVLAČENJE PROAKTIVNIH GLASOVA: RAZUMLJIVO, ALI OPASNO

Mnogo proaktivnih muslimanskih glasova je u defanzivi. Meuth dokumentira kako je odnos između države i demokratskog antirasističkog i muslimanskog civilnog društva u Engleskoj postao napetiji, uz historiju frustracije i otuđenja povezanu s programom Prevent, koji i dalje utječe na subjektivno nepovjerenje.

U jednom svjedočenju muslimanski aktivista kaže da je Prevent "bio namijenjen izoliranju muslimanske zajednice" i da se dio ranijih antiterorističkih zakona poslije koristio protiv drugih aktivista - "u vrijeme kad su gradili solidarnost s nemuslimanskim grupama".

Ovo treba reći jasno: povlačenje proaktivnih ljudi često predstavlja manjak povjerenja u javni prostor. I to povjerenje se ne vraća moraliziranjem, nego mudrim radom i strpljivim građenjem odnosa.

Da povlačenje i tišina nisu apstraktan pojam, nego društvena činjenica, vidi se i u skandinavskom javnom prostoru: komentatorica VG-a Shazia Majid krajem 2025. piše da imigranti, naročito "ne-zapadni" (što se često čita kao muslimani), sve manje učestvuju u javnoj debati zbog straha, iscrpljenosti i retorike koja ih označava kao one koje je nemoguće integrirati.

U drugom komentaru, povodom ubistva Tamime Nibras Juhar, naglašava se kako takvi događaji dodatno "hlade" vidljive manjine i pojačavaju osjećaj da je sigurnije biti nevidljiv - a upravo tu mi ne smijemo upasti u zamku defanzive.

“NATJECANJE U DOBRU” U NAŠEM SMISLU: MUSLIMAN KAO OTVOREN AKTER KOJI NE BJEŽI OD IZAZOVA

Kroz ovakav pristup mi se ovdje natječemo i činimo dobro ne samo sebi nego i drugima. To je srž. U heterogenim muslimanskim zajednicama Zapadne Evrope – gdje ima raznih jezika, tradicija, nacionalnih pozadina – prostor za dobro je ogroman: pomoći “drugom muslimanu” da se snađe, pomiriti dvije porodice, povezati omladinu, prevesti, posredovati, zaštititi dostojanstvo, otvoriti vrata saradnje. A zatim – dobro i prema širem društvu: solidarnost u krizi, doprinos općem dobru, dijalog bez podaništva, komšiluk bez kompleksa.

Meuth na jednom mjestu podsjeća da je ključna uloga civilnog društva u jačanju demokratske otpornosti. A Abbas i koautori u pozadini stalno vraćaju fokus: da kriza nije samo muslimanska; nego i evropska kriza identiteta, demokratije i samopouzdanja. I tu se pojavljuje naša šansa: natjecanje u dobru je izgradnja budućnosti. Ramazan je idealan trenutak da se ta budućnost “vježba” kroz zajednicu, disciplinu, solidarnost i otvorenost.

NATJECANJE U DOBRU KAO “KONTRANARATIV” KRIZI: SVIJEST + HRABROST + MUDROST

Ranije smo spomenuli da je natjecanje u dobru danas pitanje kombinacije svijesti, hrabrosti i mudrosti. To možemo razumjeti na sljedeći način:

- Svijest: razumijevanje struktura (diskurzivnih, političkih, medijskih) koje oblikuju percepciju muslimana; “kriza” kao okvir, a ne činjenica.
- Hrabrost: izlazak iz defanzive i preuzimanje uloge javnog aktera, iako postoji rizik od pogrešne interpretacije i napada.
- Mudrost: strateško djelovanje koje gradi povjerenje i smanjuje štetu, umjesto da reagira impulsivno ili simbolički.

O ČEMU RAZMIŠLJATI I NA ČEMU POČETI RADITI U RAMAZANU?

Otvorenost i integriranost na temelju svijesti, hrabrosti i mudrosti možemo sažeti u nekoliko principa koji direktno hrane “natjecanje u dobru”:

1. Vidljivost kroz korisnost: džemati i imami trebaju biti prepoznatljivi po društvenoj korisnosti (solidarnost, odgoj, konflikt-menađment, pomoć mladima), a ne po povremenim odbranama od optužbi. To razgrađuje okvir da je džamija = sigurnosni problem.
2. Partnerstvo bez kompleksa: rad s općinama, školama i civilnim društvom je dio vjerske odgovornosti u pluralnom društvu; u suprotnom, “tišina mainstreama” ostaje bez korektiva.
3. Dostojanstveno javno prisustvo: ne takmičimo se u dobru samo radi sebe, nego i radi drugih – i upravo time čuvamo sebe.

4. Digitalna pismenost i prisutnost: jer se islamofobni narativi šire na društvenim mrežama, a transnacionalne mreže krajnje desnice rastu.
5. Jezik istine bez pretjerivanja: imenovati antimuslimanski ambijent kao realnost, ali izbjegavati zamku samoviktimizacije; konflikt se ne rješava ignoriranjem.
6. Zajedništvo u heterogenosti: evropske muslimanske zajednice su heterogene; zato je činjenje dobra “drugom muslimanu” (druga etnička grupa, druga škola mišljenja, druga generacija) praktičan test zrelosti zajednice.
7. Denormalizacija diskriminatornih obrazaca: društvene nepravde, diskriminacija i isključivanje ne smiju se prihvatiti kao “normalni” obrasci života u gradu ili državi. Potrebno je učestvovati u civilnom društvu koje stalno razvija kontrastrategije koje prepoznaju i razotkrivaju “paradokse” upravljanja u kontekstu sukobljenih interesa i identiteta (*contested state*).
8. Princip emancipatorske budućnosti: muslimani u Evropi moraju aktivno učestvovati u oblikovanju budućnosti – političke, kulturne i društvene. To znači raditi na “alternativnim i emancipatorskim političkim vizijama”, u kojima je pluralnost autentično vrednovana kao temelj evropskog identiteta.
9. Princip subjektivnosti dobra: musliman ne smije biti samo objekat rasprave, već mora biti subjekt dobra – nosilac korisnih i vrijednih društvenih doprinosa. Aktivna građanska uključenost i etika djelovanja kroz “natjecanje u dobru” znače izlazak iz pozicije pasivnog promatranja u poziciju odgovornog prisustva.
10. Princip kritičke jasnoće: redukcija islamofobije na “kritiku ideja” zamagljuje stvarne strukturalne nejednakosti u zapošljavanju, stanovanju, pristupu pravdi i javnim institucijama. Potrebno je prepoznati da je islamofobija mehanizam raspodjele privilegija i kazni po liniji “civilizacijskog pripadanja”.
11. Princip pune građanske uključenosti: “natjecanje u dobru” podrazumijeva gradnju društva u kojem muslimani mogu slobodno doprinositi bez stalne sumnje. To podrazumijeva institucionalnu jednakost, pravo na razliku i učešće u oblikovanju javnih politika.

ZAKLJUČAK

Ako prihvatimo da se javni prostor ponekad ponaša kao da nas gura u ulogu “sumnjivih”, onda je najgori odgovor povlačenje. Povlačenje prepušta teren. A prepušten teren uvijek neko uzme. Natjecanje u dobru u Zapadnoj Evropi zato traži tri stvari: svijest da razumijemo okvir u kojem živimo, hrabrost da ne pobjegnemo iz javnog prostora i mudrost da budemo prisutni bez galame, ali i bez šutnje.

Ukratko: čuvamo vjeru, identitet i zajedništvo tako što se ne zatvaramo – nego se otvaramo na način koji je dostojanstven, institucionalan i koristan. To je naš poligon. To je naša arena. I tu se, s Allahovom pomoći, natječemo u dobru.

Dobročinstvo kao temelj jačanja džemata i povjerenja u lokalnoj zajednici

MR. NEVRES-EF. HODŽIĆ

Obraćanje mr. Nevres-ef. Hodžića, glavnog imama Medžlisa IZ Maglaj

I reci: "Trudite se! Allah će trud vaš vidjeti, a i Poslanik Njegov i vjernici, i vi ćete biti vraćeni onome koji zna nevidljivi i vidljivi svijet, pa će vas o onome što ste radili obavijestiti." (Et-Tevba, 105)

Prije razmatranja značaja i funkcije dobročinstva u džematu i lokalnoj zajednici, korisno je iznijeti nekoliko uvodnih napomena.

Riječ dobročinstvo u bosanskom jeziku označava činjenje dobrih djela, što predstavlja

svojevrsno tautološko pojašnjenje samog pojma. Dobročinstvo nije jedno pojedinačno djelo, nego vrijednosna kategorija kojoj pripada neograničen spektar dobrih djela.

Kada upotrijebimo riječ *ihsan* kojom se u arapskom jeziku označava dobročinstvo, ona nas, pod utjecajem poznatog hadisa u kojem melek Džibril pita Muhammeda, a.s., o islamu, imanu i ihsanu, najviše asocira na način

Učesnici Savjetovanja

izvršavanja dobrih djela. Ipak, ne smijemo previdjeti da je Poslanik, a.s., u odgovoru na pitanje o ihsanu ukazao i na jedno konkretno dobro djelo – “da robuješ Allahu”, a ne samo na način njegovog izvršenja, što je istaknuto riječima “kao da Ga vidiš, jer ako ti Njega ne vidiš, On tebe vidi”.

Naglašavam da riječ ihsan ili izvedenice iz korijena *h-s-n* ne označavaju svako dobro djelo, nego samo ono koje je usmjereno prema drugome, učinjeno na najljepši način i s ispravnim nijetom – u ime Allaha.

U ajetu u kojem se naređuje pravda (*el-adl*), naređuje se i ihsan – dobročinstvo. Prema El-Isfahaniju, kako prenosi akademik Enes Karić, dobročinstvo je iznad pravde. Pravda znači da čovjek daje samo onoliko koliko je dužan i uzima samo onoliko koliko mu pripada, dok dobročinstvo znači da čovjek dobrovoljno daje više negoli je dužan i da prima manje negoli mu pripada.

Pored pravde, kao nužnog uvjeta opstanka svake zajednice, dobročinstvo je ono što džemat čini zadovoljnim, skladnijim i sretnijim. Ako se zajednica iznutra urušava, to često ukazuje na nedostatak pravde. Ukoliko opstanak zajednice nije ugrožen, ali među njenim članovima ipak izostaju zadovoljstvo i međusobno povjerenje, tada joj, vjerovatno, nedostaje više dobročinstva – više pažnje, praštanja, empatije i dobrovoljnih ustupaka.

Nedostatak dobročinstva može biti kvantitativan – manjak dobrih djela usmjerenih prema drugima, ili kvalitativan – slaba izvedba i neispravan nijet.

Pogrešno bi bilo tvrditi da su članovi lokalnih zajednica u našem društvu postali potpuno otuđeni i sebični te da među njima ne postoji dobročinstvo. U našim džematima, hvala Bogu, i dalje postoji svijest o brizi za one koji su u nevolji pa takvi mogu računati na pomoć drugih. Zbog toga u većini džemata i lokalnih zajednica ne susrećemo beskućnike koji spavaju napulju niti osobe koje trpe glad. Isto važi i za bolesne, za čije je liječenje potrebno osigurati velika finansijska sredstva. Kako bi im se pomoglo, često je dovoljno da njihovo stanje bude poznato zajednici. Međutim, djela dobročinstva nisu namijenjena isključivo slabima i nemoćnima. Imajući u vidu da dobročinstvo, kako je spomenuto, podrazumijeva beskrajni spektar dobrih djela, poželjno je da subjekt i objekt dobročinstva, što češće, budu svi članovi zajednice.

Ono što se nekima pokatkad može spočitati jeste slaba izvedba djela ili neispravan nijet, ili, pak, oboje. Težiti ka perfekciji (ihsanu) u realizaciji dobročinstva je imperativ, ukoliko želimo postići željeni učinak – sevap i Allahovo zadovoljstvo, kao i korist i povjerenje onih koji su predmet našeg dobročinstva.

Pružiti pomoć drugom u potrebi je dobročinstvo, ukoliko se to učini u ime Allaha, blagovremeno, diskretno i s poštovanjem, čuvajući dostojanstvo onoga kome se pomaže.

Odustati od uzvratanja istom mjerom kada nas neko uvrijedi je dobročinstvo, ako se to učini u ime Allaha, bez kasnijeg spočitavanja ili podsjećanja, uz iskrenu spremnost na pomirenje.

Izgraditi hajr-česmu pored puta je dobročinstvo, ako se ono realizira u ime Allaha, uz saglasnost nadležnih instanci, kvalitetno te s namjerom trajne koristi za zajednicu.

Hvalisanje, očekivanje zahvalnosti, traženje naknade, ne-kvalitetno izvođenje i nevođenje računa o tuđem dostojanstvu dovode u pitanje Allahovu nagradu i izazivaju razočarenje i nepovjerenje drugih ljudi.

Kada je riječ o dobročinstvu u džematu ili zajednici, uloga pouzdanog, empatičnog i poduzetnog imama je neprocjenjiva. Pored primjera za ugled drugima, takav imam predstavlja i integrativni faktor, jer poziva na dobročinstvo i povezuje one kojima je pomoć potrebna s onima koji je mogu pružiti – potencijalnim dobročiniteljima. U svom djelovanju on slijedi primjer Muhammeda, a.s., koji je bio oличење empatije i koji je neprestano činio i podsticao na dobročinstvo. U prilog rečenom navodim sljedeći hadis:

Jednom prilikom Muhammed, a.s., pitao je svoje ashabe:

– “Ko je od vas jutros zapostio?”

Ebu Bekr, njegov odani ashab, odgovori: “Ja.”

– “A ko je od vas danas ispratio dženzazu?”

– “Ja”, odgovori Ebu Bekr.

– “A ko je od vas danas nahranio siromašnog?”

– “Ja”, javi se opet Ebu Bekr.

– “A ko je od vas danas posjetio bolesnika?”

– “Ja”, opet odgovori Ebu Bekr.

Na sve to Poslanik, a.s., rekao je:

“Onaj kod koga se ova djela nađu (u jednom danu) ući će u Džennet” (Bilježi Muslim, 1028).

Prvo djelo o kojem je Poslanik, a.s., pitao odnosi se na posebno cijenjeni ibadet Allahu Uzvišenom – post. Preostala tri pitanja tiču se zajednice i dobročinstva prema drugima, jer je briga o zajednici i članovima društva također sastavni dio vjere.

Iz navedenog hadisa vidimo da je Poslanik, a.s., pitao ashabe o djelima dobročinstva – na dobročinstvo je podsticao. Ebu Bekr, r.a., nije samoinicijativno iznosio svoja djela pred Poslanika i ashabe, već ih je o njima obavijestio tek nakon što je bio upitan. Da ga Poslanik, a.s., pitanjem nije podstakao, vjerovatno ih ne bi ni spomenuo, prepustivši ih, kao i sva svoja dobra djela, Allahovom sudu.

Potrebno je istaći da se, ipak, treba napraviti razlika, kada je riječ o obznanjivanju učinjenog dobročinstva, između onoga

koje činimo kao pojedinci i onoga koje se čine u ime džemata – službeno. Djela dobročinstva koja organizira džemat ili zajednica, uz poštovanje svih ostalih uvjeta, ponekad se moraju javno prezentirati. Razlog je jednostavan – objavljivanje aktivnosti

danas se smatra izrazom potrebne transparentnosti, dok se neobjavlivanje istih doživljava kao zatvorenost ili pasivnost.

I tada, kada se obznanjuju službene aktivnosti, poželjno je voditi računa da se izvršio, kroz brojne fotografije ili nepotrebno ponavljanje imena u tekstu, ne eksponiraju pretjerano.

Da zaključim, ovakvo shvaćeno dobročinstvo, u svim svojim pojavnim formama, temelj je zdrave i snažne zajednice – džemata. Takav džemat nalikuje tijelu koje skladno funkcionira. Ako ponekad neki njegov organ oboli, cijelo tijelo obuzmu nesnica i groznica – sve dok se ne oporavi. Na takav džemat spušta se Allahova milost, a njegovi članovi uživaju međusobno priznanje, zahvalnost i povjerenje.

Uz ramazan, kada smo nježnijih srca i bliži jedni drugima, dobročinstvo je lakše činiti, a Allahova nagrada raste i doseže neslućene granice. A On, Milostivi, kaže: *Zar je nagrada za dobro nešto drugo doli dobro?!* (Er-Rahman, 60).

Pogrešno bi bilo tvrditi da su članovi lokalnih zajednica u našem društvu postali potpuno otuđeni i sebični te da među njima ne postoji dobročinstvo. U našim džematima, hvala Bogu, i dalje postoji svijest o brizi za one koji su u nevolji pa takvi mogu računati na pomoć drugih. Zbog toga u većini džemata i lokalnih zajednica ne susrećemo beskućnike koji spavaju napolju niti osobe koje trpe glad. Isto važi i za bolesne, za čije je liječenje potrebno osigurati velika finansijska sredstva. Kako bi im se pomoglo, često je dovoljno da njihovo stanje bude poznato zajednici.

ZAKLJUČCI

- Dobročinstvo je čin nesebične dobrote prema drugima a punu nagradu za djela dobročinstva možemo očekivati samo ako ih činimo iskreno, temeljito i bez očekivanja pohvale ili nagrade od bilo koga osim od Uzvišenog Allaha.
- Iskreno dobročinstvo i odgovornost prema drugima temelj su zdrave, snažne i poverljive zajednice – džemata.
- U džematima i lokalnim zajednicama djela dobročinstva i dalje postoje, a njihov puni efekat i dalje ovisi o ispravnoj realizaciji i nijetu.
- Uloga pouzdanog, empatičnog i poduzetnog imama u džematu je neprocjenjiva, jer poziva na dobročinstvo i povezuje one kojima je pomoć potrebna s onima koji je mogu pružiti.
- Uz ramazan, kada smo otvorenijih srca i bliži jedni drugima, dobročinstvo je lakše činiti, a Božija nagrada raste i doseže neslućene granice.

Upravno i administrativno uređenje Zajednice kao podrška ostvarenju misije Islamske zajednice

MENSUR KARADŽA

Obraćanje Mensura Karadže, direktora Uprave za pravne i administrativne poslove

KRATKI HISTORIJSKI UVOD

Do odlaska Osmanske Države iz Bosne i Hercegovine, odnosno do dolaska Austro-Ugarske Monarhije 1878. godine, nije trebalo unutrašnje uređenje i pravni položaj Islamske zajednice budući da ona kao zasebna organizaciona cjelina nije ni postojala. Osmansko Carstvo je bilo islamska država sa sultanom kao halifom i svim prerogativima u organizaciji vjerskih poslova kakve je halifa mogao imati.

Organizacija vjerskih poslova je bilo jedno od pitanja s kojim su se muslimani, Bošnjaci,

suočili dolaskom Austro-Ugarske, pored drugih identitetskih pitanja - nacionalnih, kulturnih i tradicijskih.

Vjerski život je nastavio funkcionirati i poslije odlaska Osmanske Države. Imenovan je prvi reisul-ulema 1882. godine, sarajevski muftija Hilmi-ef. Omerović. Imenovan je i četveročlani Ulema-medžlis kao najviši vjerski organ, kao i mješovita vakufska komisija. Međutim, svi ovi organi su bili pod punom državnom kontrolom, odnosno dometi njihovih odluka su bili limitirani voljom službenika Zemaljske vlade. Pogotovo

se to odnosilo na upravljanje vakufima jer je u tročlanoj Zemaljskoj vakufskoj komisiji vlada bila zastupljena sa dva predstavnika. Ovo je dovelo do nezadovoljstva bosanskih muslimana te je, uz otvorene slučajeve katoličkog prozelitizma, izazvalo pokret za obezbjeđivanje autonomnih prava vjerskih i vakufsko-mearifskih poslova. Pokret je 1899. godine poveo mostarski muftija Fehmi-ef. Džabić. Borba je trajala sve do 1909. godine, kada je Austro-Ugarska Monarhija pristala priznati pravo na autonomno upravljanje vjerskim i vakufsko-mearifskim poslovima. Ova autonomija je data donošenjem "Statuta za autonomnu upravu islamskih vjerskih i vakufsko-mearifskih poslova u Bosni i Hercegovini", koji je oktroirao sam car Franjo Josip i koji figurira kao prvi ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

INSTITUCIJA

Rezultat borbe za autonomiju je oblikovanje Islamske zajednice kao institucije, tj. organiziranog sistema koji ima autoritet i strukturu da vodi i štiti interese muslimana u pogledu njihovog vjerskog organiziranja što je ujedno jedini način provođenja osvojene autonomije u upravljanju vjerskim i vakufsko-mearifskim poslovima.

Šta je institucija? Institucija je organizacija ustanovljena radi ispunjavanja određenog cilja, koja ima svoju organizacionu strukturu ustanovljenu radi postizanja postavljenog cilja i koja ima vlastita pravila i propise neophodne za održavanje organizacione strukture te postizanje misije i ciljeva.

Šta je institucionalno djelovanje? Institucionalno djelovanje je djelovanje u okviru datih ovlaštenja, poštujući organizacionu strukturu i pravila te institucije.

Utvrđeni su misija i ciljevi: (Član 5. Statuta)

1. da osniva i uzdržuje džamije i druge islamske vjerske, prosvjetne i humanitarne zavode;
2. da odgaja i uzdržuje potrebni broj vjerskih zvaničnika i muallima;
3. da odgaja muslimansku mladež u vjeri i u islamskom duhu;
4. da što moguće više proširi i učvrsti poznavanje vjere u islamskom narodu."

Ustanovljeni su organi vakufsko-mearifske i organi vjerske uprave. Organi vakufsko-mearifske uprave su:

- džematska skupština,
- džematski medžlis,
- kotarska povjerenstva,
- sabor i saborski odbor.

Organi vjerske uprave su: reisul-ulema i Ulema-medžlis, a uvedena je i institucija muftije kao najvišeg vjerskog autoriteta na nivou kotara i, svakako, džematskih imama.

Islamsko školstvo je organizirano preko mekteba i medresa, s muallimima i muderrisima.

Uspostavljena je centralna vakufska zaklada preko koje se finansirao rad cjelokupne Zajednice, kao svojevrzne uprave za ekonomske i finansijske poslove.

Od nastanka do danas Islamska zajednica je egzistirala u više državnopravnih okvira (Austro-Ugarska, Kraljevina SHS,

Kraljevina Jugoslavija, NDH, FNRJ, SFRJ i, naravno, nezavisna država Bosna i Hercegovina) i skoro u svakoj novoj državnoj zajednici imala različit pravni status. Međutim, njena osnovna misija, kako je definirana u Statutu, kao i njena organizaciona struktura nije se suštinski mijenjala. Mijenjali su se nazivi organa, ukidani su jedni, osnivani drugi, mijenjani i premješteni nadležnost s jednih na druge. Ukupno je prilagođavana unutrašnja organizacija i njen rad pravnom položaju koji joj je nametan i mogućnostima koje su joj davane, ali suštinski svoju misiju nije mijenjala.

Tako, aktualni ustav Islamske zajednice utvrđuje da su misija i ciljevi Zajednice sljedeći: prenošenje Emaneta, nastojanje da svi njeni pripadnici žive u skladu s islamskim normama, promicanje dobra i odvratanje od zla, čuvanje vjerodostojnosti islamskih normi i osiguravanje njihovog tumačenja i primjene; briga o islamskom odgoju i obrazovanju svojih pripadnika i članova; zalaganje za očuvanje islamskih vrijednosti braka i porodičnog i društvenog života uz zajedničko zalaganje muškaraca i žena; staranje o vjerskim pravima muslimana.

Da bi se ostvarili ciljevi i misija, propisano je da su glavna područja djelovanja sljedeća: organizacija vjerskog života, mearifski poslovi, izgradnja i održavanje objekata Islamske zajednice, organizacija i rad organa i ustanova Islamske zajednice u dijaspori, saradnja s islamskim organizacijama i ustanovama u svijetu, administrativno-pravni i privredno-finansijski poslovi. Organizaciona shema preko koje se realiziraju sve aktivnosti i ostvaruje misija i ciljevi ide od džemata i medžlisa, preko muftijstva, mešihata i krovnih organizacija u dijaspori do najviših organa: reisul-uleme, Rijaset, Vijeća muftija, Sabora i Ustavnog suda. Naravno, tu su odgojno-obrazovne i druge ustanove kao dio sistema.

Dakle, Islamska zajednica je velika i složena višestepena organizacija sa oko 3000 službenika, preko 300 pravnih subjekata i dr., koja u realizaciji svoje misije mora primjenjivati najefikasnije alate koje primjenjuju savremene organizacije, posebno načela efikasnosti, odgovornosti, zakonitosti, javnosti, efektivnosti kao i najbolje metode planiranja, izvještavanja, kontrole i donošenja odluka.

ADMINISTRACIJA

Latinski: *administrare* znači služiti, pomagati, upravljati nečim u nečije ime. Upravljanje, organiziranje i vođenje svih navedenih poslova, odnosno administriranje, vrši administracija u najširem smislu značenja ove riječi. "Upravni i administrativni poslovi u području vjerskog života Islamske zajednice, općenito definirano, odnose se na: imamet; hatabet; mektepsku nastavu; hifz Kur'ana; posebne programe: darul-Kur'an, darul-hadis; zekat; sadekatul-fitr; hadž; umru; kurban; dženazu; ramazan; bajrame; mubarek-noći; šerijatska vjenčanja; akiku; nadijevanje muslimanskih imena; sunetluk; obdaništa; programe za mlade; obuku odraslih; programe za žene; vjerske programe u oružanim snagama, policiji, zatvorima, bolnicama, kolektivnim boravcima; mevlude; tevhide; zikrove; vazove; predavanja; saradnju

Učesnici Savjetovanja

s derviškim ustanovama/tarikatskim udruženjem; programe bošnjačkih dovišta; odnose s džematom; članarinu; uvakufljavanje i razvijanje kulture uvakufljavanja; sadaku i sergiju; halal standarde; islamsko bračno savjetovanje; islamsko porodično savjetovanje; programe podrške jetimima; pripremu i realiziranje programa za osobe s posebnim potrebama; vjerske sadržaje u vjerskom turizmu; izradu strategija, planova i programa, projekata, izvještaja, saradnju na izradi sadržaja nastavnih planova, programa i udžbenika vjeronauke u javnim i privatnim školama; inspekciju; nadzor; propisivanje sadržaja i organiziranje stručnih ispita za imame, hatibe, muallime i muallime, predlaganje imenovanja, raspoređivanja i razrješenja imama, hatiba, muallima i muallima, vaiza; provođenje propisa, pripremanje i predlaganje propisa; uspostavu baze podataka; kategorizaciju i vođenje registara džemata i međžlisa i druge poslove.

Upravni, stručni i administrativni poslovi u oblasti obrazovanja i nauke, tj. mearifskih poslova obuhvataju: izradu nastavnih planova i programa obrazovnim ustanovama; udžbenike vjerskih predmeta; standarde; normative; sistem osiguranja kvalitete; osiguravanje potrebnih uvjeta za rad u odgoju i obrazovanju; upravljanje ili učešće u upravljanju ovim odgojno-obrazovnim ustanovama; planiranje; usklađivanje odgojno-obrazovnog sistema s potrebama i opredjeljenjima Islamske zajednice; certificiranje; nostrifikaciju diploma; izradu programa i udžbenika vjeronauke u javnim i privatnim školama; nadzor nad radom nastavnika/profesora vjeronauke; planove i programe predškolskog odgoja; izučavanje islamske kulture i tradicije; prikupljanje, čuvanje, konzervaciju, predstavljanje i razmjenu duhovne i materijalne islamske ostavštine; zaštitu spomenika islamske kulture; promicanje bosanskog jezika izvan Bosne i islamske tradicije i običaja Bošnjaka; izradu projekata, studija, istraživanja; izdavaštvo i drugo.

Upravni, stručni i administrativni poslovi u oblasti ekonomije i finansija obuhvataju: sistem ekonomskog poslovanja i ostvarivanja prihoda; strategiju ekonomskog razvoja Islamske zajednice; izradu projekata samostalnog i udruženog privrednog djelovanja; investicije i ugovaranje investicijskih projekata; hadž; umru; usmjeravanje, koordiniranje i nadziranje djelatnosti vezanih za vakufe; fondove; pomoć povratničkim džematima, pomoć penzioniranim imamima; stipendije; pomoć povratnicima, fukarama i mesakinima; društveno korisne projekte i projekte društvene brige; Bujut-fond; druge fondove, agencije, urede, direkcije, organe i organizacije; humanitarne aktivnosti; finansijsko-računovodstvene poslove; budžet; sistem finansiranja; saradnju u planiranju, organiziranju i provođenju prikupljanja sredstava zekata; sadekatul-fitra; kurbana; članarine; Fond solidarnosti iz članarine; priloge i sergije; donacije; kirije; rente; finansijsko-računovodstvene poslove; internu reviziju; izradu strategija, planova, programa, analiza, izvještaja, obrazaca, formula, instrukcija, uputstava; izradu završnih računa; izradu pravnih propisa iz svoje nadležnosti; kurbana; izvještaja i drugo.

Stručni, pravni i administrativni poslovi, u najužem smislu definicije administrativnih i pravnih poslova obuhvataju: upravne i druge stručne poslove Rijasetu u području uprave, prava, kancelarijskog poslovanja, registara, zaposlenika i gradnje objekata Islamske zajednice, sistem uprave na višem, srednjem i nižem nivou Islamske zajednice; uspostavu novih i reorganizaciju postojećih organa i organizacija; planiranje i razvoj organizacije i funkcioniranja Islamske zajednice; usmjeravanje i nadziranje rada srednjeg i nižeg izvršnog nivoa; osiguravanje provođenja propisa i pravila, posebno procedura o postupanju i propisa o kancelarijskom poslovanju; osiguravanje uvjeta za rad predstavničkih, pravosudnih i disciplinskih organa Islamske zajednice; saradnju s Glavnom izbornom komisijom prilikom provođenja izbora; izradu pravnih akata koje donose najviši

organi Islamske zajednice; strukturu i rad disciplinskih organa i njihovo stručno usavršavanje, te organa koji izvršavaju i prate prekršajne sankcije; pomilovanja; izradu svih pravnih akata i dokumenata za Rijaset, reisul-ulemu, te Vijeće muftija; obavljanje i izradu ili praćenje izrade sporazuma, memoranduma, ugovora, međudržavnih ili međunarodnih ugovora; vođenje i nadziranje uspostave registara, matičnih knjiga, arhiva, vlasničkih dokumenata; restituciju; denacionalizaciju; zaštitu spomenika islamske kulture; zastupanje Zajednice pred sudovima, pravobranilaštvima i drugim organima pravosuđa i državnim organima; predlaganje standarda u upravnom postupanju i uredskom poslovanju; kadar; personalne poslove; izradu rješenja, odluka, imenovanja, postavljenja; urbanističko-građevinsku inspekciju; vođenje Jedinственог регистра vakufa Islamske zajednice; imovinskopravne poslove i promet zemljišta i zgrada; pravnu pomoć nižim nivoima organa i organizacija Islamske zajednice uključujući dijasporu; planiranje i razvoj građenja, obnove i rekonstrukcije objekata Islamske zajednice; davanje prethodne saglasnosti na urbanistička, arhitektonska i građevinska rješenja objekata Islamske zajednice; izradu, odnosno koordinaciju izrade strategija, programa i projekata; informatizaciju djelatnosti Rijaseta i Islamske zajednice; trajno osiguravanje svih tehničkih i pratećih uvjeta za rad Sabora, Rijaseta, Vijeća muftija; pitanja zaštite i sigurnosti; organiziranje servisnih poslova i drugo.

Upravni, administrativni i stručni poslovi u oblasti vanjskih poslova i dijasporе obuhvataju: odnose s drugim vjerskim zajednicama, državnim i međunarodnim institucijama, drugim muslimanskim zajednicama i predstavljanje Islamske zajednice pred istima; pripremu propisa i standarda iz područja svojа djelovanja; uspostavu baza podataka iz svoje nadležnosti; promoviranje povratka u domovinu; investicije u Bosnu i Hercegovinu; saradnju na osiguravanju kadra u dijaspori i trajno koordiniranje poslova dijasporе s Rijasetom; saradnju u poslovima kupovine, adaptacije, gradnje i drugog obezbjeđenja vjerskih objekata u dijaspori; poticanje domovinskog patriotizma i drugo.

Većina navedenih administrativnih, upravnih i stručnih poslova, prilagođeno organizacionom i stručnom nivou se, shodno propisima najviših organa, obavljaju i na nivou organizacionih jedinica, prije svega muftijstava, medžlisa, mešihata, krovnih organizacija, ali i ustanova i drugih organizacionih oblika, pa i na nivou džemata.

KO VRŠI ADMINISTRATIVNE POSLOVE?

Administrativne poslove obavljaju službenici koji imaju profesionalne ugovore za obavljanje samo tih poslova, na svim nivoima organizacije. Riječ je o svim onim službenicima koji ne spadaju u kategoriju nosilaca vjerskog autoriteta, odnosno koji ne vrše poslove koji se odnose na neposredno učenje i podučavanje vjeri. Međutim, administrativne poslove obavljaju i nosioci vjerskog autoriteta svih nivoа, posebno se to odnosi na imame kada pripremaju različite programe, podnose izvještaje, vode ljetopise i različite druge evidencije, zatim glavne

imame koji odlučuju o različitim statusnim zahtjevima imama, organiziraju vjerski život, vode evidencije, vrše nadzore, prave planove i podnose izvještaje itd., kao i muftije u okviru njihovih nadležnosti. Моže se slobodno reći da su i nosioci vjerskog autoriteta svojevrsna vjerska administracija i kao takvi su često percipirani kod džematlija.

Konačno, administrativne poslove vrše i sami članovi Islamske zajednice koji, putem izbora, dolaze na različite poslove u organima Islamske zajednice. Prije svega se to odnosi na predsjednike medžlisa koji svoj posao obavljaju honorarno, ali i predsjednike i članove džematskih odbora i džematske blagajnike.

Koji od navedenih službenika su važniji za ostvarenje misije? Ovo je pitanje koje je često tema rasprava među samim službenicima, а ono se vrlo široko eksploatira i u javnom prostoru, posebno na društvenim mrežama. Stavovi su često isključivi, argumenti se iznose ostrašćeno i stvara se privid svojevrsne "klasne" podjele. Najčešće su mišljenja pretjerana i često neosnovana. To nije strano ni drugim strukovnim organizacijama.

Ovakve diskusije nisu osnovane prije svega što je riječ о poslovima koji nisu uporedivi, po svojoj sadržini, obimu, kvalifikaciji i iskustvu potrebnom za njihovo obavljanje, organizaciji rada, uvjetima rada, radnom ambijentu itd. Pored toga, ne učestvuju svi administrativni službenici jednako u procesu donošenja odluka, neki nemaju nikakvog učešća, а većina nema nikakvog utjecaja, pa je svrstavanje svih u isti kontekst, često negativan, neosnovano i nepravedno, kao što ni svi službenici vjerske službe ne ostvaruju isti rezultat u svome radu. I jedni i drugi moraju raditi u skladu s ovlaštenjima i opisanim poslovima poštujući načela, principe i politike Zajednice i biti podložni propisanoj kontroli i ocjenjivanju, imati jednak tretman u primjeni principa discipliniranja, vrednovanja i nagrađivanja.

Potpuno je jasno da svoj karakter vjerske zajednice Islamska zajednica temelji na svojoj misiji koja je navedena, а koju najdirektnije ostvaruju nosioci vjerskog autoriteta. Administracija, u najširem smislu, servis je i mora stvarati uvjete da se mogu izvršavati vjerske dužnosti te da se može realizirati misija Zajednice kroz rad nosilaca vjerskog autoriteta. I jedan i drugi segment su servis članovima i pripadnicima preko kojih se jedino mogu mjeriti rezultati i dometi u ostvarenju proklamirane misije.

Sinhroniziranje jednog i drugog segmenta, zajedno s učešćem članova i pripadnika Zajednice, njihovo uvezivanje u čvrst i koherentan sistem uvjet je očuvanja i unapređenja institucije, а samo je institucija garant ostvarenja misije.

U tom smislu, vidimo doprinos administrativnog i upravnog djelovanja u ostvarenju misije Islamske zajednice te unutar toga doprinos i promociju dobra i natjecanju u dobru.

Smatramo da je važno da se u planovima rada predvidi češće tretiranje tema administrativnog, pravnog, finansijskog i drugih oblika administrativnog poslovanja putem seminara za imame, tribina, radnih sastanaka i drugih odgovarajućih foruma, kao i da se za mlađe imame organizira i obavezna edukacija о ovim segmentima rada Islamske zajednice.

Završna riječ

PROF. DR. ENES-EF. LJEVAKOVIĆ

Obraćanje prof. dr. Enes-ef. Ljevakovića, zamjenika reisul-uleme

Hvala Allahu, dž.š., Gospodaru svjetova. Neka je salavat i selam na Allahovog posla-nika Muhammeda, a.s., njegovu časnu porodi-cu, čestite ashabe i sve one koji ga budu slijedili do kraja ovoga svijeta.

Poštovani učesnici današnjeg savjetovanja, es-selamu alejkum!

Koristim ovu priliku da pohvalim organi-zaciju ovogodišnjeg predramazanskog savje-tovanja koje je pripremila i zajedno s nama prisutnima uspješno realizirala Uprava za vjer-ske poslove, kao jednu od planiranih predrama-zanskih aktivnosti Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Također, pohvaljujem izbor tema, predavača te njihova izlaganja koja smo imali priliku slušati danas.

I ovim predramazanskim savjetovanjem, koje je već preraslo u tradiciju, pokazujemo ko-liko nam je ramazan kao poseban vremenski i duhovni okvir za individualne i zajedničke iba-dete, i dobročinstva općenito, važan za naš in-dividualni i kolektivni duhovni rast i napredak, za jačanje porodičnih, rodbinskih i komšijskih veza, osjećanja pripadnosti Zajednici, društvu i domovini.

Fokus u današnjim izlaganjima bio je na afirmaciji principa dobročinstva i natjecanja u dobru, što se na neki način nadovezuje na prošlogodišnje predramazansko savjetovanje, u kojem je akcenat bio na vrijednostima so-lidarnosti i međusobnog pomaganja. Većina preporuka s tog savjetovanja, u širem smislu,

odnosila se na naglašavanje principa solidarnosti i pomaganja ljudima u nevolji i potrebi. Budući da se realizacija tih preporuka ostvaruje putem činjenja dobrih djela, dobročinstava u najširem smislu, doima se logičnim i opravdanim stavljanje fokusa na afirmaciju principa dobročinstva i natjecanja u dobru, što je lajtmotiv i glavna pre/poruka današnjih izlaganja.

Svi predavači, svako iz svog ugla i na svoj način, govorili su o ramazanu kao mjesecu nadmetanja u dobru i mjesecu društvene odgovornosti, lijepe riječi i lijepog djela. Naglašeno je da je naš ahlak u ramazanu zapravo najjača poruka vjere.

Samodisciplina razvijena tokom ramazana doprinosi osjećaju duhovnog ispunjenja i emocionalne regulacije.

Iskreno dobročinstvo i odgovornost prema drugima temelj su zdrave, snažne i povjerljive zajednice - džemata. Uloga pouzdanog, empatičnog i poduzetnog imama u džematu je neprocjenjiva, jer poziva na dobročinstvo i povezuje one kojima je pomoć potrebna s onima koji je mogu pružiti. Uz ramazan, kada smo otvorenijih srca i bliži jedni drugima, dobročinstvo je lakše činiti, a Božija nagrada raste i doseže neslućene granice.

Važna poruka koju nam nudi današnje savjetovanje jeste da je natjecanje u dobru temelj održivog razvoja Zajednice. On nije moguć bez svojevrsne ekonomije dobročinstva utemeljene na "natjecanju u dobru" kao ključnom etičkom principu. Individualno i kolektivno dobročinstvo predstavljaju dvije komplementarne dimenzije iste vrijednosne osnove, koje povezuju davanje, umjerenost i odgovorno upravljanje resursima u okviru jedinstvenog razvojnog okvira. Natjecanje u dobru predstavlja unutrašnji korektiv ekonomije koji usmjerava ponašanje prema općem interesu, a ne samo prema individualnoj koristi.

Jedna od važnih poruka koju možemo ponijeti s ovog savjetovanja jeste da je administracija na svim nivoima organiziranja servis koji treba osigurati uvjete za izvršavanje vjerskih dužnosti i realizaciju misije Zajednice kroz rad nosilaca

vjerskog autoriteta. Oba ova segmenta zajedno jesu servis članovima i pripadnicima Zajednice preko kojih se mogu mjeriti rezultati i dometi u ostvarenju misije. Samo je institucija garant ostvarenja misije, a uvjet njenog očuvanja i unapređenja jeste sinhronizirano djelovanje oba spomenuta segmenta, zajedno s učešćem članova i pripadnika Zajednice, te njihovo uvezivanje u čvrst i koherentan sistem. U tom smislu, treba sagledavati doprinos administrativnog i upravnog djelovanja u realizaciji misije Islamske zajednice i unutar toga doprinos afirmaciji dobra i natjecanju u dobru.

Također, čuli smo poruku da natjecanje u dobru u evropskom kontekstu treba kontekstualizirano tumačiti i primjenjivati, a to zahtijeva određene osobine/vrline, naročito sljedeće: svijest o okviru u kojem se živi, hrabrost da se ne povlači iz javnog prostora i mudrost da se bude prisutno bez buke i galame ali i bez šutnje, s ciljem da se o/čuva svoja vjera, kultura, identitet, zajedništvo na način dostojanstvenog, institucionalnog otvaranja prema drugima u okruženju.

Opći dojam je da su današnja izlaganja, posebno ona koja izravno govore o ramazanu i njegovim ibadetima, svojevrsni poziv za oživljavanje ruhanijeta - suptilne duhovnosti ramazana. Ova dimenzija ramazana jeste zapravo njegova suština i bit. Ramazan ima i svoju, uvjetno kazano, festivalsku/društvenu dimenziju. I ona ima svoju vrijednost i svrhu, ali ne bi trebala potisnuti samu bit i suštinu ramazana. Trebamo nastojati postići balans između ove dvije dimenzije ramazana.

Zahvaljujem se predavačima na današnjem savjetovanju, svima prisutnima na učešću i prisustvu i čestitam Upravi za vjerske poslove na još jednoj uspješno realiziranoj aktivnosti. Da Allah ukabuli i u sevap upiše.

Bože, blagoslovi nas u redžebu i šabanu i učini da dočekamo ramazan!

Učesnici Savjetovanja

Zaključci i smjernice

ZAKLJUČCI

- Ovogodišnji ramazan nastupa s akšam-namazom u srijedu, 18. februara 2026. godine.
- Preporučuje se muftijstvima da daju smjernice imama da teravijah-namaz klanjaju dva sata poslije iftara.
- Ramazan je mjesec u kojem se, uz džamije, otvaraju i srca ljudi, te se od vjerskih službenika i džemata očekuju razumijevanje, bliskost i dostupnost.
- Najtrajniji učinak ramazanskog djelovanja ogleda se u osjećaju s kojim vjernik napušta susret s imamom i džematom, a ne samo u izrečenim riječima ili održanim aktivnostima.
- Ahlak i lični primjer u ramazanu predstavljaju najjasniju i najsnažniju poruku islama u savremenom društvenom kontekstu.
- Ramazan obavezuje na proaktivnost u činjenju dobra, posebno prema onima koji su povučeni, usamljeni ili društveno marginalizirani.
- Samodisciplina i duhovni odgoj razvijeni u ramazanu doprinose ličnoj stabilnosti, jačanju zajedništva i odgovornijem društvenom ponašanju.
- Džemati i imami trebaju biti prepoznatljivi po trajnoj društvenoj korisnosti i konkretnom doprinosu zajednici.
- Dobročinstvo, solidarnost i društvena odgovornost temelj su povjerenja unutar džemata i šire zajednice.
- Iskreno dobročinstvo ima svoju punu vrijednost samo ako se čini radi Uzvišenog Allaha, bez očekivanja pohvale ili lične koristi.
- Uloga imama kao pouzdanog, empatičnog i poduzetnog vođe džemata od posebne je važnosti u mjesecu ramazanu.
- Zekat i Bejtul-mal imaju neraskidivu ibadetsku vezu muslimana s Islamskom zajednicom koja jača

povjerenje i doprinosi institucionalizaciji individualnih ibadeta.

- Institucionalno prikupljena sredstva sistemski i pravedno se raspoređuju pretvarajući individualni višak zekatskih obveznika u javno dobro i tako jačaju moralnu i ekonomsku otpornost Zajednice.
- Potrebno je planirati i provoditi aktivnosti na promociji članstva u Islamskoj zajednici, a koristi za muslimane od članstva u Islamskoj zajednici isticati na skupovima organiziranim u džematima. Poticati na članstvo one koji još uvijek nisu članovi.

SMJERNICE

- U ramazanskim aktivnostima poseban akcenat staviti na pristupačnost imama, otvorenu komunikaciju i brigu o vjernicima.
- Planirati i provoditi aktivnosti koje podstiču međusobnu bliskost i osjećaj pripadnosti džematu.
- Podsticati imame i džematske odbore da prvi uspostavljaju kontakt s osobama koje su slabije uključene u vjerski i društveni život.
- Razvijati projekte dobročinstva, solidarnosti i pomoći ranjivim kategorijama stanovništva, posebno tokom ramazana.
- U svim aktivnostima voditi računa da se izbjegne lična promocija i narušavanje principa iskrenog dobročinstva, te jačati povjerenje javnosti u rad Islamske zajednice.
- Jačati saradnju s lokalnim zajednicama, obrazovnim ustanovama i organizacijama civilnog društva, u skladu s principima vjerske odgovornosti.
- Unaprijediti digitalnu pismenost imama i džemata te osigurati prisutnost u digitalnom prostoru radi

afirmacije pozitivnih vrijednosti i suzbijanja štetnih narativa.

- U javnom djelovanju koristiti uravnotežen i odgovoran jezik koji prepoznaje izazove savremenog društva, bez pretjerivanja i samoviktimizacije.
- Podsticati međumuslimansko zajedništvo uvažavajući etničke i generacijske različitosti kao bogatstvo zajednice.
- Promovirati aktivnu građansku uključenost muslimana kroz odgovorno učešće u društvenim procesima i "natjecanje u dobru".
- Kontinuirano raditi s mladima i kroz projekte i aktivnosti razvijati kod njih vrijednost dobročinstva kao javnog dobra.
- U planove rada uvrstiti redovne seminare, tribine i edukacije iz administrativnih, pravnih i finansijskih oblasti, uz obavezne programe za mlađe imame.

Učesnici Savjetovanja